

Dnešek

ROČNÍK I.

V PRAZE 12. ZÁŘÍ 1946

ZA Kčs 3.50

Kdo nám má vládnout?

KAREL TARABA

Na prahu socialismu

JOSEF HUDECOV

Problémy při tvorbě mezd

DR O. SCHMIDT

Volby, na které se zapomnělo

DR RICHARD GREGOR

Krev naší krve

JOSEF NĚMEČEK

»Soudil jsem soudil - ale málo!«

ING. VL. LOUDA

Víra a nevíra — Plebiscit a ústava — K židovské tragedii — Starosti z pohraničí —
Mučedníčkové — Nacistický odkaz — Bilance znárodněných podniků — Agrarismus
rediviva? — Vysokoškoláci a pracovní povinnost — Diskuse o nákupu amerických
letadel — Listárna redakce

Jockey

BAR RESTAURANT

PRAHA II, NEKÁZANKA 9

TELEFON 241-08 **Viktor Socha**

SPOLEHLIVÁ OPORA

nejistota banky

SLAVIE

Novinky krásné prózy

Jiří Mucha: PROBLÉMY NADPORUČÍKA KNAPA
Sbírka vzrušujících příhod z pera mladého českého prosaika, letce naší západní armády. Kniha vyšla původně anglicky. Časopis »TRIBUNE« napsal: »Mucha je důležitým ziskem pro anglickou literaturu...«

Edice Příliv 188 stran, brož. 69 Kčs, váz. 94 Kčs

Alois Semilský: PLAVBY ZA DOBROU NADĚJÍ

Autor, nový český spisovatel a bývalý důstojník bránského obchodního loďstva, vypráví o svých četných dobrodružstvích z cest po všech zeměpásech.

Edice Příliv 192 stran, brož. 54 Kčs

Graham Greene: ČERNÝ CHLAPEC

Svobodné Slovo napsalo: »Nakladatelství Práce zaslouží pochvaly a díky, že k nám uvedlo Grahama Greena... Je to prostě kniha naší doby v pravdivém smyslu toho slova...« Z angličtiny přeložili: L. Bubeníková a J. Valja.

Edice Příliv 300 stran, brož. 100 Kčs

Louis Bromfield: PANÍ PARKINGTONOVÁ

Autor knihy světového úspěchu »Když nastaly deště«, podal v Paní Parkingtonové barvitý román Ameriky minulé i dnešní. Z angličtiny přeložila M. Kottová.

Edice Příliv 356 stran, brož. 120 Kčs, váz. 150 Kčs

U KNIHKUPCŮ

NAKLADATELSTVÍ PRÁCE

PRAHA II, VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 15

Majitelé následujících československých patentů přejí si tyto patenty pro CSR prodati, anebo předati licenci:

- č. 70.115 — Motorová půdní fréza, bez hnacích kol,
- č. 67.574 — Trubková objímka,
- č. 67.770 — Dálkové řízení pro strojní soustavy, jež obsahují motory a jimi poháněné záměnné rychlostní převody,
- č. 71.302 — Zdrhovací závěr, jakož i způsob a zařízení na jeho výrobu,
- č. 57.067 — Parní lokomotiva s rychloběžnými pístovými stroji, zvláště pro velké výkony,
- č. 59.091 — Dvojnápravové kolejnicové vozidlo,
- č. 70.055 — Zařízení na výrobu zdrhovacích uzávěrů,
- č. 70.728 — Zařízení pro válcování korytovitých nebo podobných profilů z pásového materiálu,
- č. 66.213 — Způsob výroby asbestového kroužku,
- č. 64.679 — Zařízení na ostření holicích čepelek,
- č. 66.332 — Mechanický časový zapalovač pro dělostřelecké střely,
- č. 62.660 — Balicí stroj,
- č. 63.978 — Zařízení na uzavírání podélného švu trubice balicího materiálu, u samočinných balicích strojů.

Informace podají

Dr. H. ŠMOLKA-Dr. M. PETRŽÍLKOVÁ

PRAHA II, V JÁMĚ Č. 8

ZAPISUJEME DO VŠECH ODDĚLENÍ

ANGLICKÉHO ÚSTAVU

denních škol, odpoledních kolejí a kursů

ÚSTAVU SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

ruština, polština, srbochorvatština, slovinština, bulharština, lužická srbština

ÚSTAVU ROMÁNSKÝCH JAZYKŮ

španělština, franština, italština, rumunština, portugalsština

ÚSTAVU SEVERSKÝCH A BALT. JAZYKŮ

švédština, holandsština, dánština, norština, finština, litevština, estonština, lotyšština

VYUČOVÁNÍ:

dopoledne, odpoledne, večer
ŠKOLY • KOLEJE • KURSY
PROSPEKTY A INFORMACE

ÚSTAV MODERNÍCH ŘEČÍ

ÚSTŘEDÍ: PRAHA II, SPÁLENÁ 18 • TEL. 236-76

POBOČKY: BRNO, KARLOVY VÁRY, LIBEREC,
PLZEŇ, TEPLICE-ŠANOV

OBSAH DNEŠKA Č. 24: DR JOS. GRŇA: Nerozumíme si. — DR FRANT. KAFKA: Svět se bojí hladu. — EDVARD VALENTA: Spisovatel na rozcestí. — VÁCLAV CÍCHA: Tíha soudcovské práce. — MICHAL MAREŠ: Přicházím z periferie republiky. — JOSEF MACEK: Co je socialismus. — Traktát o nezávislém tisku. — Papíru pro rotačky je dost — O užitečnosti závodních rad. — Populární a nepopulární. — Rub jednoho úspěchu. — Atomické záhady. — Ještě o Slovácích a Češích. — Vysokoškoláci a pracovní povinnost. — Agraria rediviva? — A co se ještě píše o pracovní morálce? — Kulturní zpravodaj.

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISAC

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 30.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Kdo nám má vládnout?

Parlament se schází k podzimnímu zasedání s poněkud smíšenými pocity. Zasedal jen krátce, byv zvolen koncem května. Má velkou chuť do práce — a pronikavě zúžený pracovní úsek.

V době parlamentních prázdnin změnila se dále struktura státního organismu. Vznikl nový útvar: Ústřední plánovací komise, která zasáhla do jedné z nejpodstatnějších výsad a funkcí Národního shromáždění — do rozpočtu. Na mimoparlamentní půdě bylo rozhodnuto, že mimořádný rozpočet je dán cifrou devíti miliard Kčs. Mnozí se shodují v názoru, že parlamentu nezbude než toto rozhodnutí schválit. A slavnostně schválit 28. října v rámci dvouletky.

»Stáváme se dekorací,« stěžují si někteří poslanci v soukromých rozhovorech. A místopředseda sněmovny, sociální demokat Tymeš, napsal do »Národního osvobození« ostrý úvodník, protestující proti tomu, aby vláda »pokládala za svou povinnost« předložit vypracovaný návrh nové ústavy tomu shromáždění, jehož nejvlastnější poslání je dáno hrdým historickým názvem »ústavodárné«.

»Přijde-li to tak dál, ztratíme raison d'être,« naříkal mladý poslanec národní socialistický. »Mám dále vliv na věci, a to vliv dosti značný, avšak v rámci klubu anebo strany,« řekl mi starší poslanec téže strany. »Vyplývám se na intervence v úřadech — věcné i osobní,« svěřil se jiný, »dělají to ostatní strany, musíme také.« — »Teď je doba svést boj o funkci sněmovny ve státě,« řekl mi lidovec; »ano, teď nebo už nikdy,« dodal sociální demokrat.

»Nesmysl.« Tímto jediným slovem odbyl jiný sociální demokrat názor svého kolegy. A dokládal, že parlamentu zůstává funkce normotvorná ne ve věcech zásadních, ale v důsledcích vládních rozhodnutí; pak ještě funkce kontrolní.

Komunisté jsou, jako tak často, nejdisciplinovanější v názorech. Dají se shrnout asi takto: »Nové pojetí demokracie je vhodnější než staré, ježto hledá rychlé řešení věci — a několik mužů ve vládě se dohodne rychleji než 300 poslanců. Ano, jediný vládce, diktátor, se nemusí dohadovat vůbec; rozhodnout je rychlejší než dohadovat se — ale diktátor je odpovědný jen sám sobě, kdežto vláda odpovídá parlamentu, volenému lidem. Ano, to je moderní demokracie — tam spěje vývoj.«

Ústavní dosah dvouletky

Základem komunistické these tedy je: vláda je odpovědná parlamentu. Opačnou these lze vyjádřit nepatrnou změnou slov: Vláda parlamentu neodpovídá. Poslanci vznášejí dotazy — a ministři často mlčí. Parlament vyjadřuje přání — a vláda je někdy prostě neplní. Stalo se, že osnova daně z uhlí byla předložena rozpočtovému výboru den před plenem. Stalo se, že předseda výboru dostal osnovu minutu před zahájením schůze, v níž se o osnově musilo rozhodnout.

A stane se asi, že parlament odhlasuje dvouletku, aniž bude mít možnost prozkoumat ji poněkud podrobněji.

Dvouletý plán bude projednáván ve vládě teprve někdy počátkem října. Podle vládního slibu musí být zákonem 28. října. Theoreticky jsou dvě možnosti: buď vláda nesplní slib, anebo se parlament podrobí. Prakticky je možnost jen jedna: vláda slib splní.

Aby nebylo omylu: pisatel tu ani dechem nechce kv-

tisovat dvouletý plán. Pokud je známo, pracuje na něm řada moudrých lidí velmi pečlivě a usilovně; lze tedy doufat, že bude dílem přímo mistrným. Nekritisuje ani slůvkem ani tu daň z uhlí a předem připouští, že i ta může být vrcholem státnické moudrosti. Nezkoumá vůbec obsah zákonů — jde o lůno, v němž se rodí. Dvouletka bude nemanželským dítětem sněmovny — a ta ji veřejně a zavazně prohlásí za dítko zákonné. Více než to — sněmovna 28. října odhlasuje, že si sama dobrovolně bere část půdy pod nohama. Sněmovna uzákoní precedens, jehož důsledky se hluboko vryjí do dějin republiky.

Sněmovna se zákonitě vzdá práva tvořit zákony takového významu, jako je rozpočet, a tedy rozsah státních investic, a rovněž základní politika měnová, průmyslová, zemědělská, zahraničně obchodní a j.

Systém šestky

Proč? Protože nemůže bořit jednotu Národní fronty. Protože ve sněmovně není oposice. Protože se skládá z politických stran, jejichž předsedové zároveň tvoří předsednictvo vlády a Národní fronty (až na náměstka Ursiniho — předseda demokratické strany slovenské dr. Léttrich je předsedou Slovenské národní rady). To jsou známá fakta. Politická abeceda. Její důsledky však si i velmi dobře informovaná část veřejnosti uvědomuje ne dost jasně. V rukou šesti mužů soustředilo se více politické moci než kdykoliv předtím v naší politice. Někdy je slyšet námitku: a co Švehlova pětka za první republiky? Něco na tom je: co do formy. Ano, přes všechno (často zcela oprávněně) kritizování agrárníků přejala lidová republika mlčky některé ctnosti i nectnosti zakázané agrární strany. Obsah je ovšem jiný; můžeme si říci: daleko ethičtější. Avšak ani co do formy se náš systém šestky se Švehlovou pětkou zcela nekryje. Žijeme dnes intenzivněji, předseda vlády a jeho pět náměstků rozhodují o daleko větším počtu věcí, jež mění daleko hlouběji strukturu našeho života.

Strany vyslaly do předsednictva vlády muže, které pokládají za nejlepší z nejlepších. O jejich schopnostech je slyšet jen velmi málo kritik; o jejich mravní úrovni žádná. A přece je v některých stranách pochybnost o metodě práce.

Vznikl nám začarovaný kruh — právě v té otázce, kdo je komu odpověden. Vláda jako celek odpovídá parlamentu. Parlament je složen z poslanců, kteří jako jednotlivci jsou povinni respektovat usnesení ústředních výborů svých stran. A v těchto výborech mají rozhodující slovo právě předsedové stran. Hlasovat v čemkoliv proti osnově vlády je pro každého poslance věcí vnitřního rozporu: oslabuje tím svou stranu.

Strany se zavázaly spolupracovat v Národní frontě. Jakékoliv hlasování ve sněmovně proti usnesení vlády je oslabením jednak Národní fronty jako celku, jednak oposice strany v Národní frontě. Složitě to skloubení — výsledek charakterisoval nedávno jeden člen vlády veřejně takto: Národní fronta je více přáním než skutečností — ale koalice se drží podivuhodně.

Tak jako tisk, vydávaný politickými stranami anebo jimi kontrolovaný, nemůže dobře kontrolovat práci politických stran, tak nemohou poslanci strany, zastoupené ve vládě, kontrolovat vládu. Hle, správní rada, která kontroluje radu dozorčí.

Ukázali jsme a praxe dokazuje ještě častěji, že jde o kontrolu velmi účinnou. Otěže, které nelze přetrhnout. Jen jediný pokus se stal — a skončil neúspěšně, pokud jej lze za skončený pokládat: Helena Koželuhová. Prosím, zas nejde o její osobu — pisatel sám pokládá tuto statečnou ženu za činitele celkem nevyrovnaného. Po jednom

výtečném článku napsala třikrát, co lze nazvat povídáním; její úvahy hospodářské působily na pisatele diletantsky, zmateně a — promiňte to slovo — reakčně. Způsob však, jímž tato žena aktivního ministra byla vyloučena ze strany a ze sněmovny, ten byl zajímavý a nadmíru jasný: revers. Lidová strana předložila sněmovně list, v němž sama vyplnila datum. Vyjadřoval rozhodnutí vzdát se mandátu v době, kdy paní Helena křičela, co jí hrdlo stačilo, že se mandátu vzdáti nehodlá. Podle názoru některých poslanců šlo o falešné datum a o vyjádření vůle, která nebyla — a přece tento právně sporný dokument byl zvážen a uznán dostatečně těžkým. Nejde však jen o hodnocení právní: národní socialisté a sociální demokraté tvrdí, že v jejich stranách reversy neexistují — a přece nebylo v žádné z obou stran pokusu o porušení stranické kázně, ne, ani jediného. Není překvapením, že k žádnému takovému pokusu nedošlo ani ve stroze ukázněné straně komunistické.

Moc předsedů stran působí i bez reversu. Kdyby jich u lidovců nebylo, došlo by na řešení, které pravděpodobně zvolí dr. Šrámek, bude-li na příštím sjezdu strany případ paní Heleny přece jen projednáván: buď ona nebo já. A hotovo.

Ano, více než kdykoliv předtím přesunula se moc, vykonávaná kdysi poslanci přes staré reversy, do rukou předsednictva vlády.

Kdo skutečně rozhoduje?

President moudře téměř nezasahuje do denní politiky. Je nad stranami a nad denním rozhodováním. Ústavou i postavením má některé věci zvláště vyhrazeny a o ně pečuje. I pro šest členů předsednictva vlády má den jen 24 hodiny. Několik z nich je třeba prospat, jiné profečnit a jiné procestovat; i musí na někoho přenést značnou část pravomoci — té původní i té, která patřivala parlamentu. První bedra nosí ovšem ostatní členové vlády. I tu lze pozorovat, jak daleko do našeho života prosáko pojetí kolektivitu jako pojmu o větší váze a hodnotě, než je jednotlivec. Dne 16. července se vláda usnesla na známých přípravných opatřeních k provádění budovatelského programu. »K přípravě vládního návrhu nové ústavy: Vláda ukládá ministru vnitra, aby jí předložil do 31. srpna 1946 (ano, přesná lhůta, tak jako ve většině ostatních příkazů — vzniká tak lhůtník, velké novum v našem státním řízení) návrh usnesení, jímž se zřizuje za účelem vypracování vládního návrhu nové ústavy poradní orgán vlády...« Má se skládat ze sboru zástupců politických stran a sboru právníků. Proti tomuto usnesení tedy vlastně protestoval místopředseda sněmovny Tymeš 9. září. Byl to první protest, který jsme četli po téměř dvou měsících od vládního usnesení, že tedy již nebude fakticky rozhodvat plenum sněmovny po referátě ústavodárného výboru za příbrání prvních znalců.

Celkový plán dvouletky tvoří jiná komise. Vláda ji nazývá zvláštní komisí odborníků, náš tisk jí říká Ústřední plánovací komise. Jak známo z tisku i z citovaného vládního usnesení, tvoří ji Klement Gottwald a tito doktoři nebo inženýři (příp. oboji): Outrata, Maiwald, Berák, Bránik, Frejka, Fukátko, Hejda, Ješ, Kraus, Kubrický, Mixa, Reiman, Stanek, Šlechta, Wiesner. Tento »brains trust« tedy rozhoduje — a ne sněmovna. Na věci nic nemění, že někteří jsou zároveň poslanci. Vedle předsedy vlády, gen. sekretáře Hospodářské rady a předsedy Státního úřadu plánovacího jsou ostatní vlastně spojkami předsedů politických stran. Je informují a jejich jménem strany zavazují k plnění usnášených rozhodnutí.

V komisi se pracuje plnou parou. Argumentuje se čísly a fakty; tím, že politikové jsou zároveň odborníky, je jejich vztah spíše věcný než stranický. Udělali jistě velký kus neobyčejné práce. Proč tedy zkoumáme jejich funkci? Proto, že se mohli v témž složení sejít jako výbor sněmovny; nečlenové mohli být příbráni jako znalci. Není nic

známo o tom, že by se v komisi hlasovalo. Komise se usnáší jednomyslně. Může se sněmovna ještě hlásit o svá práva?

Přenášení důvěry

Jsme znovu u jádra ústavní problematiky. Budeme to raději opakovat do omrzení, jen aby bylo jasno: lid volil sněmovnu. Sněmovna zvolila presidenta. President jmenoval vládu. Tak sněmovna přenesla důvěru lidu ve vládu. A vláda přenesla důvěru lidu v tu či onu komisi, buď přímo — jmenováním, nebo zase nepřímo — přenesením důvěry na toho či onoho ministra, který tu důvěru přeneše dále na členy komise, kterou jmenuje.

Ano, je to známé, mnohým strašně známé: přenášením pravomoci se postupně ztrácí možnost lidu rozhodovat o věcech. Vždyť ten dělesloužící, který na vás na vojně řval, odvozoval své právo křičet z toho, že ho vedením vašeho družstva pověřil velitel čety, kterého pověřil velitel roty, kterého pověřil velitel praporu, kterému prapor svěříl velitel pluků, odvozující své právo od velitele dejme tomu divise, který atd. až k ministru národní obrany, kterého jmenoval president, volený sněmovnou, která sama vyšla přímo od zdroje moci: lidu. Nicméně však se stalo, že ten dělesloužící řval na vás někdy docela neprávem.

Čím delší řetěz, tím větší možnost chyb a omylů. — Z toho neplyne druhý extrém: necht lid si přímo volí své vůdce, a tedy aspirantská četa svého velitele. Ne, pravomoc je nutno přenášet, avšak případ od případu je třeba zkoumat, až kam. Nedávno položil ministr spravedlnosti velmi rozhodně v rozhlasovém projevu (tedy zas ne ve sněmovně) otázku důvěry proto, že jedna strana chtěla angbo ještě chce, aby lid přímo rozhodoval o osudu protektorátní vlády.

Měla tehdy rozhodnout vláda republiky? Anebo sněmovna? Ministr spravedlnosti usoudil, že je třeba zůstat u klasického rozdělení moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní a že soudní rozsudky spadají pod soudy. Proč nezašel žádný ministr stejně na kraj své možnosti protestovat — kterou je otázka důvěry — když vláda si přisvojila moc zákonodárnou?

Právo nebo přehmat

Rozhoduje sněmovna o naší cenové hladině? Ne, rozhoduje vláda a úřady — a to nejen o podrobnostech, nýbrž také o zásadách. Bývalý starosta nejkapitalističtějšího města na světě nám musil říci, že dary UNRRA se u nás prodávají příliš drazo. Proč? Protože ministerstvo financí a nejvyšší úřad cenový soudí, že i takto je třeba odčerpat nepodložené peníze v lidu. Předseda cenového úřadu dr. Maur navrhl nedávno v »Hospodáři«, aby nezávislá komise odborníků prozkoumala základy naší cenové politiky. I sněmovní výbor by si měl povšimnout těchto řádků: »Ceny zeleniny byly stanoveny již počátkem února a náš zemědělec je považoval za natolik slušné, že se pustil do práce skutečně s pílí... výrobci měli pevný podklad. S postupem sklízň se pak ceny snižovaly...« Nu, a pak je ministr zemědělství snížil podstatně. O tom, se dohodl s Jednotným svazem českých zemědělců a pěstitelé se o výsledku dověděli v novinách. Zároveň byla omezena činnost sběren a značná část funkce velkoobchodu přenesena na družstva. Pisatel sám již dlouho nebyl tak nadšen žádnými opatřeními, jako právě tímto řešením. Viděl hnit ovoce ve sběrnách, má osobně nedobré zkušenosti s velkoobchodníky a jí hrozně rád laciné ovoce. Jiná ovšem otázka je, je-li vhodně měnit strukturu celého hospodářského úseku bez rozhodnutí sněmovny.

Nepodceňujeme dosah administrativních opatření. Velmi aktivní ministr Zmrhal dává ve svých projevech často poučky z metodiky strukturálních změn. 30. srpna jsme četli: »Jsem pro jednotné cenové napětí obchodní. Cena od výrobce bude odstupňována podle odběru. Nebezpečím cenové soutěže budou maloobchodníci nuceni pochopit, že je pro ně sduřování k společnému nákupu

nutné.« Jistě velmi působivá výchova k družstevnictví. Pisatel souhlasí již po mnoho let s ideou družstevnictví. Ano, to je výchova k solidaritě, výborně. Kdo však má právo rozhodovat o tom, zda se taková výchova má provádět najednou či postupně, přesvědčováním nebo nucením? Podle pisatelova názoru jediné sněmovna.

Plnokrevná sněmovna

Pisatel věří v hodnotu veřejného prodiskutování sporných otázek. Avšak jedno forum za druhým mizí z veřejného života. Právě minulého týdne bylo představenstvo Svazu obchodu ministrem Zmrhalem jmenováno — nikoliv voleno. Odůvodnění: pro nedostatek času. Od května r. 1945 ministerstvo vnitřního obchodu nemělo pokdy zorganizovat nebo dát zorganizovat takové volby. Nejde o osoby: Ministr Zmrhal sám byl teprve nedávno jmenován, ale ministerstvo existuje již dlouho. Ani o osoby jmenovaných členů představenstva nejde, pisatel žádnou z nich nezná. Ale zdá se mu, že, byvši jmenování ministrem Zmrhalem, nevytvoří až do voleb, tedy po celý rok, ze svazu vhodné forum pro veřejné zkoumání otázek, týkajících se obchodnictva. Zbývá forum jediné: sněmovna.

A znovu, aby lidé dobré vůle dobře rozuměli: Socialismus? Ovšem. Dvouletka? Samozřejmě. Lhůty státním úřadům? Výborně. Laciná zelenina? Zajisté. Družstva? Ano, co nejvíce. Velké i malé cíle vládní politiky třeba srdečně uvítat. Avšak o způsobu jejich uskutečňování budiž dovoleno veřejně přemýšlet. A k tomu nejvhodnějším místem je a zůstává Národní shromáždění.

Ne nedefinovatelný lid, ale lidé, ti konkrétní, musí pochopit, co se na nich chce. Plnokrevná sněmovna je k tomu nejlepším prostředkem. Když tisk může referovat lidem o tom, jak jejich volení zástupci zkoumají všechny podstatné otázky politického a hospodářského života, pak bude dvouletka srozumitelná a populární. I nebude nutné ji popularisovat.

Karel T a r a b a

poznámky

Víra a nevíra

(14. září 1937.)

První článek, který napsal T. G. Masaryk — v roce 1876 — Jedna o theorii a praxi. A není přemýšlení, jak spojit a srovnat theorii a praxi, stále živé? Masarykova první filosofická stať je úvaha: Plato jako vlastenec. Kolik lidí už přemýšlelo: co je vlastenectví? První Masarykovo sociologické dílo se zabývá sebevraždou. Jednou z velkých záhad: proč lidé dobrovolně odcházejí ze života? A jeho odpověď: ztratili viru, viru v sebe, viru v život.

Není zbytečné se k tomuto dílu vracet ještě dnes. Žijeme dosud ve stínu velké světové války, vraždění, jaké neznají staletí. Ještě není nad světem duha míru. Ještě nejsou odklizeny trosky a už čteme o třetí světové válce, o válce, v níž by dopadaly atomové pumy. O válce, která by byla sebevraždou lidstva. Už před druhou světovou válkou bylo řečeno, že by válka zničila celou kulturu, že by technika na konec zničila svět. Dopadlo to lépe, ale i tak byly chvíle, kdy lidstvo stálo na krajíčku propasti.

Další válka by byla sebevraždou lidstva. A proč lidé volí sebevraždou? A tak ještě jednou se vracíme k staré sociologické monografii. Lidé končí sebevraždou, když ztratí viru. Lidstvo volí sebevraždou — válku, když ztratí viru v mír, život. Lidstvo zanikne, nebude-li věřit. A doznejme, že kolem nás chodí mnoho nevěřících.

Ale jsou i věřící, které pohled do nynějšího světa naplňuje úsměvem z něčeho, co je daleko nad síly slabého jednotlivce. Pochybuji, že cesta vede do lepších časů. Ta nevíra podlamuje. Někteří lidé pochybují, že by mělo smysl, kdyby se nějak přičinili, nějak pomohli, aby to bylo lepší. Nezapomínejme, že tak to začínalo. Živnou půdou pro nacismus a fašismus byl nedostatek viru v demokracii, nedůvěra, že by demokracie mohla dovést lidstvo do lepších časů. Proto také načítá tuto nevíru podporovali jak jen dovedli.

Má-li se lidstvo dočkat lepších časů, musí věřit. Víru hory přenáší. A hledáme-li vzory velké víry, nenajdeme hned tak krásný, jako byl T. G. Masaryk. Víra vedla jeho schopnosti od jednoho zápasu k druhému. Jeho »Pravda ví těži« nebyla pohodlná víra ve vítězství pravdy; nic mu nebyla vzdálenější než pomýšlení, že pravda zvítězí jen proto, že je to pravda. Řídl se tím, že pravda zvítězí, ale dá t fušku. Byl realistou, kterému se vytýkala skepse, jež nenechá nic na pokoji. A přece málokdo věřil jako on. Věřil v nutnost, možnost a účinnost práce, která vše zlepšuje. Nemá náhodou, že v mládí přemýšlel nad příčinami sebevraždy? Ne pro sebevraždou, ale pro poznání, že ztráta víry znamená ztrátu života. Lidstvo potřebuje víry v možnost míru, život a práce. Je nutno lidi získat pro tuto viru. V. G.

Plebiscit a ústava

Ve vědomosti plyne život, byť by se dělo kolem nás tak mnohé, co na dlouhá léta právě život a jeho způsob i rozsah bude formulovat. Posloucháme radio, čteme noviny, myslíme — nebo také nemyslíme. A přece celý svět je ve varu a jednou my a pak naši potomci budou jísti to, co se dne uvaří. Neříkejme si, když právě nejsme funkcionáři té či on strany a nejsme přímými kuchaři, že svalíme odpovědnost na ty, kteří kuchařili a že my nic. Myslím totiž, že každý má se přičinovat už proto, aby ti, co dnes mají právo a povinnost rozhodovat, měli podněty a mohli a museli se za myslet, než rozhodnou. Proto jsem pro veřejnou diskusi ménu názorů aspoň v těch otázkách, které se dotýkají našeho vnitrostátního života.

Na podzim se bude jednat v Ústavodárném shromáždění o tom, jaká bude naše nová ústava. Jaká bude ústava, taková vý bude československý člověk. A o tom myslím, že by se mělo debatovat. Míra svobody, kolik jí světime čs. občanu bude rozhodující pro jeho celý příští vývoj. Jsme národně kulturně velmi vyspělým; a také politicky vzato máme ně které vynikající vůdce a i sám národ v krizi ukázal pékno stabilitu, třebaš by to nebylo ještě všechno to, co od nás svět čeká a co vyžaduje se od tak vysoké kulturní úrovně našeho národa. Proto byl asi zaveden systém čtyř politických stran, které mají na dlouhou dobu převzít odpovědnost.

Kdyby tento systém měl být kodifikován ústavou, znamenalo by to však, že vytváříme do budoucna diktaturu těchto čtyř stran a že vytváříme prakticky podklady pro budoucí domácí revoluci, kdyby strany ustrnuly a z těch č oněch důvodů nechtěly se přizpůsobit jiným názorům, ne těm, které jsou jejich zákonikem, třebaš by — v pojetí budoucí doby — byly pak už tyto zásady vlastně reakcionářské.

Ústava, kterou si hodláme dát, musí počítat nejen teď s tím, že upevní a postaví na pevný právní základ výsledky naší revoluce, ale musí také myslet na budoucnost — a na tolik milovat čs. lid, že mu poskytne právní cesty k tomu, aby sám mohl vyjádřit aspoň v základních otázkách svůj názor a své citění a přesvědčení.

Naše dosavadní ústava v podstatě nezná plebiscit. A přece, myslím, bychom ho leckdy potřebovali, když n hned, pak jistě v budoucnu.

Podívejte se na př.: budeme mít patrně jenom jednu sněmovnu. Zákon, který usnese, nabude platnosti podpisem presidenta a vyhlášením. Řekněme, že dojde k tomu, že president nepodpíše a vrátí zákon a že sněmovna setrvá na původním znění. Myslím, že v takovém případě by měl býti v ústavě pamatováno na to, aby znovu projednávání zákon vzhledem k presidentovým námitkám měl mít nějakou kvalifikovanou většinu.

President tady ovšem může zastávat své přesvědčené také tím, že rozpustí sněmovnu a nařídí nové volby. A to je věc, která potřebuje jasného vyjádření v ústavě. Totu právo musí mu být také v nové ústavě dáno. Členové parlamentu právě tak jako president přisahají totiž na ústavu stejně a na to, že budou zachovávat zákony a dbát o blaho lidu. Dojde-li k rozporu, musí ústava předem znát schůd nou cestu.

A tak se dostáváme až k otázce plebiscitu. Myslím, že by plebiscit měl být do ústavy pojat. Je to projev důvěry ke zralosti národa, o níž u nás nepochybujeme. Rekl jsem že zralost politická u nás je trochu menší, než zralost v kulturních věcech; tím však nechtěl jsem mluvit o tom, že by lid sám v zásadních otázkách nebyl na výši, jakou má jinde. Naopak politickou zralost osvědčil lid právě za oku pace, kdy jsme tu měli tolik Němců, kteří jenom a jenom poslouchali, ale hlavně neuvažovali a nemyslili, zatím o téměř každý člověk měl k jejich projevům a snahám správ

ný a odsuzující postoj, který spontánně rozeznával nesmyslnost německého počínání od touhy a citění českého člověka a člověka vůbec. V tomto nádherném kriticismu český člověk ukázal svou pravou podstatu a zralost politického přesvědčení. Není-li dnes ještě praktikem v politice, věřím, že to vyrovná budoucnost.

To však by mělo být vyjádřeno ústavou. Myslím tu na některé případy, kdy buď parlament či prezident by se mohl dovolat plebiscitem rozhodnutí v některých ztřešněných otázkách.

Na př. bude stanoveno, že zásadně prezident může být volen jenom nejvýš dvakrát po sobě. Domnívám se, že event. třetí volba i další volba jedné a téže osoby by měla být rezervována plebiscitu. A snad i jiné otázky: přivtělení nebo vzdání se území, otázka, zda lid souhlasí se systémem jenom čtyř politických stran, otázka volebního systému dnešního či jiného, otázky platné ústavy a jejího výkladu vůbec atd.

Mám za to, že tyto a podobné další problémy měly by být dnes veřejně tiskem diskutovány, a že by podle toho měla být vytvářena nová ústava tak, aby skutečně byla obrazem vůle čs. lidu a dávala mu současně možnost projevit své přesvědčení. Jde o vytvoření čs. demokratické ústavy, ústavy české, která má být vzorem i jiným.

Jedná se tedy o zachování základny pro vytvoření krásného čs. člověka; korigovat vystřelky a urovnávat cesty, k tomu máme ústavu i správní orgány, od nichž budeme žádat mnoho. Pokud budou nadstranické a budou sloužit všemu lidu, budeme jistě jásat, jako poctivě nadávat a domáhat se nápravy, když takové nebudou. Ale to už je menší věc, než nová ústava čs. svobodného a demokratického občana, tak jak ji slibuje košický program. Dr W e g e r

K židovské tragedii

Jedna skupina lidstva se nemůže účastnit radosti nad koncem války. Pro ni dosud neskončila Kalvarie. Židovská etnická skupina — neb jak ji chcete nazvat, na tom celkem nezáleží — zaplatila válce největší oběti, jaké kdy spatřila historie. Více než tři čtvrtiny, možná i více než čtyři pětiny příslušníků židovské skupiny v Evropě bylo jen ze zčásti umrceno, když předtím prošly nepopsatelnými hrůzami duševního i tělesného mučení. A dnes shledávají lidé, kteří ještě včera úpěli pod mocí téhož utlačovatele, za skutečné se svou důstojností, aby se bezcizně vrhali na ubohé zbytky, vyšle nějakým zázrakem ze lvi jámy. Z různých zemí docházejí zprávy o krvavém pronásledování židů. Byli jsme nedávno svědky protizidovských výtržností v Maďarsku, na Slovensku, avšak rozsahem, vytrvalostí i krutostí nejvíce se vyznačují pogromy v Polsku. Slyšíme, že poslední zbylí židé hledají zoufale možnost zachránit své hole životy útekem za hranice, třeba do hladového a vojenskými správami řízeného Německa, kde jistě poměr přistěhovalců k nedávným jejich hromadným vrahům nemůže být zdravý.

Byl-li nacismus a fašismus vysvětlován davovou duševní chorobou, bylo by lze i vzplanutí antisemitismu přiřadit k úchylnám od zdravého myšlení, hromadně se vyskytujícím. Nikdo se nedívá, že se i v dnešní době může objevovat. Žádná země, žádný národ není zcela imunní proti jedům šovinismu, rasové nenávisti, třídní nebo náboženské nenávisti a jiným podobným zvrácenostem, nahromadí-li zážitky lidu, jeho strádání, utlačování a utrpené křivdy dosti hořlavina a najde-li se jiskra, která zapálí. Snad bude rozdíl ve způsobu reakce tam či onde, jednak podle letory lidu, jednak podle počtu, náhodného sugestivního vlivu a obliby jednotlivých osvicenců, kteří se dovedou ubránit obecnému fanatismu; neboť taková jsou v každém národě.

Ač psychologicky vše ohápeme, ač víme, že dříve nebo později i to pomine jako vše na tomto světě, přesto je každá zvěst o řádění temných sil vždy velmi smutná. Už k vůli pronásledovatelům samotným; neboť zvrát duševní rovnováhy, který prozrazuje jejich chování, je neštěstí. Jak brzy naleznou opět ztracený vnitřní klid? Existují lidé určitých duševních vlastností, kterým jsou vzruchy a rozčilení potřebou a zdrojem potěšení, avšak největší část lidí pocítuje všechny kromobyčejné události, jež se jich zblízka dotýkají, vychýlení z obvyklé dráhy denního života, katastrofy, bouře velmi nelibě, i když se sami dali uchvátit k aktivní účasti. Jaké hmotné, výchovné a jiné škody způsobí pronásledovatelům samým jejich jednání?

Ne, nezávidím nešťastným národům, které podlehly přisera- m zloby a násilnictví. Avšak především zaslouhují naši ú-

trpnosti ubohé obětí. Po šest let německé okupace byli židé degradováni, deportováni, zavíráni, trýznění nadávkami, hladem i bitím a hromadně usmrcováni plynem. A ti, kteří se jakoby zázrakem zachránili a vrátili, jsou znovu bití, olupováni, štváni a zabíjeni.

Je-li bližší v neštěstí, považujeme za povinnost pomoci mu. Dát sousto hladovému, přístřeší vyhořelému, ochranu pronásledovanému. Pomoci jest příkaz lidství. Ale je to také peníz uložený na úroky. Vždyť je toužebným přáním nás všech jakási solidarita národů, aby si vzájemně pomáhali ve štěstí a zachraňovali se vzájemně v neštěstí. Jest to tedy nejen milosrdné, ale i moudré. Třeba se záchraňa přímo nevyplatí, ale neukázal příklad napadení Mandžuska, Habeše, Československa i pronásledování židů v Německu, jaké jsou spojitě nádooby bezpečnost jedněch a mír všech ostatních? Neboť jakmile dovolíme, aby se někde ujalo bezpráví, velmi snadno se nám stane, že se ani pro sebe práva nedovoláme.

Prakticky lze otázku, jak pomoci židům v Polsku, Maďarsku a jinde, velmi snadno i velmi těžce řešit. Snadno při dobré vůli všech, nesnadno bez ní. Sionistům slíbila anglická vláda již za první světové války národní domov v Palestině. Ať pohlížíme na sionismus jakkoliv, zda se rozhodně výhodnější, poskytnouti těm, kteří jsou vyhošťováni nebo pronásledováni asyl třeba špatný, nežli vůbec žádný, nemůže-li ovšem žádný veliký stát připustiti hromadné přistěhovalectví. Sliby, dané sionistům, byly, zdá se, za druhé světové války některými britskými státníky opakovány, avšak splnění se staví v cestu opět veliké překážky. Nelze nabýt přesvědčení, že by rozsáhlého usídlení v Palestině bylo při pevné vůli vítězné velmoci neuskutečnitelné. Do složitosti problému zasahují důvody hospodářské, mocenské, diplomatické, ale velmi málo důvodů sentimentálních: zachrániti 100 až 200 tisíc lidí od zoufalství a smrti. Jest skoro nepochoybné, že sliby, dané sionistům, byly proneseny takovou formou a za takových okolností, že na jejich plnění nelze žádat před žádným tribunálem a exekuci prováděti tím méně. Mnoho zpráv nasvědčuje tomu, že nakonec bude přece připuštěno rozsáhlé usídlení židů v Palestině. Do té doby však uplyne ještě nějaká doba a mnoho lidských životů může být ztraceno, mnoho těžkého utrpení s hrůzami nejistoty a strachu bude do té doby prožiti nešťastným.

Pomozme! Nevím, zda se postižení sami anebo nějaká organizace již obrátila na naši vládu s prosbou o pomoc, ale i opuštěných psů a koček se ujímáme bez přímluvy. Mohli bychom poskytnout dočasný asyl 10.000 židům z Polska. Kdyby každý z evropských národů učinil totéž úměrně své početnosti, bylo by pomoci. Asyl bylo by lze poskytnouti výslovně (na revers) jen za podmínky včlenění do pracovní povinnosti, omezení na stanovené místo pobytu, zdržení se politických projevů a poslušnosti zákonů republiky.

Je samozřejmé, že proti navrhované pomoci mluví také četné důvody a že budou vysloveny závažné námitky. Bude řečeno, že by akce mohla být vykládána jako nevládní čin proti sousednímu spojeneckému národu a státu polskému, zvláště v době, kdy nás očekává svízelné mezistátní jednání o životně důležitých problémech. To závisí ovšem na taktu, s jakým předložíme věc polské veřejnosti. Nutno poukázat na naše přesvědčení, že veškeré antisemitické rejdy byly rozpoutány proti vůli polské vlády a většiny polského národa zločinnými prsty, a že není našim úmyslem vměšovat se do vnitřních záležitostí anebo působiti nesnáze. Ve skutečnosti není vůbec důvodu, proč by se měla polská veřejnost kromě nějakých, dnes již většinou opuštěných prestižních přecitlivělostí, stavěti proti tomuto návrhu.

Jiná námitka je rázu národně politického. Bude řečeno, že neprovádíme odsun dvou milionů Němců, abychem u nás usadili novou cizineckou kolonii. Tuto výtku lze vyvrátiti přesným zachováním podmínek, aby pobyt uprchlíků byl jen dočasný a aby byli dopraveni buď do konečných sídlišť anebo zpět do původní vlasti, kde se mezitím, jak se lze nadíti, poměry samy uklidní a výkonnost vládní mocí upevní.

Na konci nelze nezapomenouti mnoha desítek tisíců československých židů, kteří byli za poslední války Hitlerovými zbrojnošci vyhubeni. Byli to z největší části lojalní, pracovití a inteligentní občané, zcela bližší již poslednímu smazání zbytků po nějakém rozdílu od ostatních obyvatelů. Místo po přemnohem bude dlouho prázdné: místo na pracovišti hospodářském, vědeckém a také místo v srdci přátel. Zasloužíme těmto mrtvým spoluobčanům trýznu tím, že poskytneme malému zločnickému počtu pomoc v nouzi největší.

MUDr. O. Št.

Starosti z pohraničí

Poměry v pohraničí zavdaly některým pozorovatelům příčinu ke kritice. Někteří sledali věci zlé, někdy až velmi zlé, jiní našli slova uznání, ba chvály, někteří obojí. Budiž tedy dovoleno i mně, který jsem před válkou řadu let žil přímo na státní hranici a prožíval hluboce vážné všechny tehdejší strasti zápasící republiky a který i dnes opět na hranice občas přichází, abych i se stanoviska předválečného hraničáře uvedl některá pozorování.

Tu u hranic nejednou ještě všechno myšlení v člověku uváže nad závratností starosti, jež tu vážného člověka předávají takřka na každém kroku, a nad závratností úkolů.

Především ovšem nutno nastolit co nejdříve pevný řád, především v administrativě státní, samosprávné, a také — což je velmi důležité — v činnosti hospodářské! S údivem nasloucháte rozváznému a ráznému předsedovi národního výboru, který vám u hranic vykládá, s jakými primitivními potížemi musí u některých neukázněných osidlců bojovat, jak se nejednou ignorují i neprimativnější občanské povinnosti. Není ojedinělé, že přistěhovavší se lidé nepovažují někdy ani za nutné se policejně hlásit, nebo že národní správce opouští zas podnik, jež převzal, aniž by cokoliv někomu o tom hlásil a prostě s věcmi nebo bez nich uteče, nebo zase že svévolné poškozování podniku se pokládá za věc přípustnou, nebo aspoň odpustitelnou. Národní správce je potřebí zcela vážně zapojit do pracovního procesu, jako by byli sami majitelé podniků, jež spravují, a nikoliv jen jakýmsi dohlížiteli. Dodnes vidíte, že těch, kteří opravdu vážně v podniku sami pracují, podnik dobře a svědomitě řídí a vedou, není tolik proti těm, kteří jen dohlížejí, sami neppracující, nebo ani to ne. To není hospodářsky dlouho únosné bez porušení podstaty a povahy podniku. Nutno tu už co nejdříve dát jistotu, kdo ten který podnik trvale dostane, a jak bude obchodní a odbytová otázka kraje vyřešena. Prozatím národní správci převážně pracují s provisoriem, neboť nevědí, zda podnik přejde opravdu trvaleji do jejich správy. Podle toho je přirozené i jejich zájem o věc.

A vůbec je třeba dohlednouti, aby všechny síly i zde v pohraničí byly zapojeny do opravdového a vážného procesu pracovního. Působí víc než podivně, když na př. na odborné škole, která t. č. nemá žactva, je placen ředitel i školník, ač vlastně nekonají žádné práce, nebo zase že národním správcem v dřevopodniku byl ustanoven na př. obuvník nebo zámečnick, který ve svém oboru by byl vykonal práci pořádnější než může vykonat v oboru jemu neznámém, nebo zase že státní úřad, jehož agenda je t. č. vlastně žádná, se udržuje i s personálem, ač úřad ten by mohl být zrušen jako nepotřebný, nebo zase že určité osobnosti vůbec práci nehledají, zakrývajíce to všelijakými funkcemi společenskými. A při tom myslíte, jak někde v některém oboru veřejné nebo i soukromé správy ve vnitrozemí jsou síly jednotlivců přepínány až k prasknutí. Dokonce pak už mrzí, když víte, že zčásti stránka některých vedoucích osobností i při hranicích vede jejich jednání do té míry, že dovedou poškozovat i stát co nejcitelněji. Nejde o to, že by to ve vnitrozemí také nebylo, ale při hranicích to už vůbec nesmí být, aby na př. pro úplatky musili zatknout i předsedu osidlovacího úřadu, orgánu dnes veledůležitého, nebo tajemníka národního výboru, nebo národního správce velmi důležitého podniku. Pravda: statisticky dá se podložit každá úvaha o pohraničí, ať už pro chválu nebo zase hanu. Ale je třeba sledovat a pozorně vycítili ony spodní proudy a vyposlouchat ony spodní tóny, které žádnou statistikou a číselně zachytit se nedají a přece ovlivňují jednotlivce i život u hranic měrou značnou, někdy i rozhodující.

Mohl bych uvádět další skutečnosti a úsudky, které z toho vyplývají. Nečiním-li tak, je to proto, že nechci rozvádět věci, jež ne vždy mohou znít příznivě. Chodil jsem řadu dní v poslední době u hranic, mnoho jsem pozoroval, mnoho viděl a slyšel. Pohraničí není podle mého soudu třeba ani chválit ani hanit. Ale je už opravdu nanejvýš třeba opravdové starostlivosti, aby člověk viděl více starostlivějších očí, více usilovného snažení o zvelebení země, nade vše nám drahé. Život u hranic má své zákony, vyžaduje vysoce mravních a poctivě pracovních kvalit, aby v těchto styčných místech byly život a úroveň národa reprezentovány co nejdůstojněji. Na hranicích se nesmí myslet především na sebe a na osobní choutky a kariéry, tam je nutno především myslet na službu celku národa a vydávat ze sebe všechno. Ale dnes je u nás právě i u hranic v důsledku povolenějšího opejení pořádek ještě řada lidí, zachvácených ego-centrismem. Myslí na sebe a na své úzké zájmy s hlediska

ryzí a velmi krátké konjunkturální přítomnosti, zapominajíce, že i my a naše poměry jsou a zůstanou vždy jen odleskem dění světového a že i okolo nás jdou často někdy až nebezpečné světové vlny. Aby nás v nějaké nestřežené chvíli nestrhovaly hlouběji než je zdrávo, je už velmi třeba poměrům právě u hranic a poblíž hranic věnovati pozornost nanejvýš pečlivou a výběr lidí pro život u těchto hranic prováděti s opravdovou starostlivostí, zejména lidí dozažených do úřadů, do podniků, do organizací. Při převratnosti poměrů, jakých dávno nepoznaly dějiny, je ovšem možno pochopit a omlouvat omyly a nedopatření, které by se jinde a za jiných poměrů omluvit nedoly. Ale nelze už nadále promíjet z titulu velké doby i činy vysloveně trestné, které by vyšly docela z nízkých a nečestných důvodů a z osobního vadného a společensky neospravedlnitelného zájmu. Nezapomínejme, že Neruda, jeden z největších Čechů, jaké kdy zrodila tato země, viděl nás věstecky a nevy-slovně krásně v tomto: Jak bílý Bůh to národ spravedlivý! Zíráta kohokoliv nesmí nás bolet, ať už stojí kdekoliv, jest-liže ztratil s očí hledisko na národ a na stát, a zamiloval se příliš do sebe a do těch statků. Neboť i tady asi by se osvědčil starořímský konsul, který — verši Macharovými — nám řekl velkou pravdu, že líp, když ztratí i otec syna, než otlá- na svou kázeň starodávnou. . . .

Dr. Josef Heš

Mučednickové

Vy je asi neznáte, protože jste nebyli v koncentráku. Ale já je znám dobře a také vím, jak už uškodili a stále ještě škodí těm, kteří skutečně aktivně za okupace proti Němcům pracovali a jimž je, díky mnohému mučednickovi, upírána nejen skoro čest a právo na existenci, ale hlavně i dobré jméno. Mučednickové jsou také političti vězňové, ale nic víc. Je jich dokonce hodně mezi politickými vězni. Mluví-li o mučednicích, mám na mysli ony lidi, kteří trpěli stejně v koncentračních táborech a v káznicích, ale nedostali se tam proto, že by vědomě nějak pracovali proti Němcům nebo ku prospěchu jiných českých lidí. Mučednickové jsou oni, kteří neuměli na př. mlčet v hospodě při protektorátním pivě a řekli hodně nahlas třeba o Hitlerovi, že je mezek. Učinili tak mnohdy lehkomyšlně na škodu ostatním, kteří s nimi seděli u stolu.

Je mnoho odrůd mučedníků mezi politickými vězni a jsou mezi nimi lidé správní, jinak vždycky dobří kamarádi po celou dobu věznění. Nikdo by si jich po stránce rozlišování od jiných politických vězňů ani nevěděl, protože i oni si prodělali v lágrech své — kdyby mnohdy neškodili dobrému pojmu politického vězně, pod nímž rozumíme hlavně osoby, které, když už seděly, tak alespoň s vědomím, že vykonaly to a to a že tedy vědí za co. Jsem přesvědčen, že kdyby nebylo oněch mučedníků, nikdy bych neuslyšel, že na bývalého politického vězně byly hozeny poznámky jako »vždyť jste do toho koncentráku nemusel lézt« a podobně.

To jsem chtěl říci, protože vím, jak mnohý z bývalých politických vězňů někdy na tento titul a jistě i na neradostnou dobu svého věznění hřeší. Ohání se tím častěji než je třeba a tím ostatní politické vězně často profanuje. Pokud znám jiný, převládající druh bývalých politických vězňů, o nichž je mi známo, že sami dobře vědí, za co byli v koncentráku nebo v káznici zavřeni, ti se o své vazbě a o svých zážitcích zbytečně nezmiňují a tím méně ještě o činech, na něž by mohli být dnes právem hrdí. Právě naopak: Těžko z nich dostanete o tom slova, neznají-li vás jako starého kamaráda.

Tak tedy, vy poctiví mučednickové, i vy ostatní — ne ve zlém, ale dbejte na dobré jméno politického vězně.

Emil Lešák

politika

Josef Hudec

Na prahu socialismu

Byla revoluce. O dvou dílech: jako poslední akt našeho osvobození z cizího jáma a jako první akt k přeměně sociální, úvod k novému uspořádání celkového života národa. Oba akty revoluce se prostupovaly a první byl pomocníkem druhému. Můžeme považovat za štěstí,

ke naše revoluce byla provedena celkem bez otřesu, bez velkého vzrušení, bez chaosu.

Vítězná revoluce má ten první a veliký výsledek: **Vyměňuje a přemísťuje politickou moc.**

Jaký je však první zákon porevolučního života? Ten první zákon zní: **práce.** Bez práce není života. Politická moc — jakákoli — sama o sobě nemůže udržovat život národa. Může jej jen řídit, usměrňovat. Avšak život udržovat a rozvíjet může jen práce.

Sovětský svaz provedl velikou revoluci. Avšak co vystavělo tu dnešní obrovitou říši do nynější její podoby — ta nebyla revoluce sama o sobě, nýbrž byly to **pracovní pětiletky.**

Jsme teprve na prahu socialismu. Píšeme teprve jeho úvod. Celková podstata socialismu musí být teprve tvořena. Měřítkem socialismu je a bude stále životní standard jeho obyvatelů, výše životní úrovně všech jeho příslušníků. Životní standard materiální i životní standard duchovní, tkvící v míře existenčního blahobytu a v míře duševní spokojenosti a pocitu i osobního dosažitelného štěstí. To musí být měřítkem účelnosti, oprávněnosti, nutnosti a sociálního dobrodiní socialismu.

Jaký tedy socialismus?

• Socialismus nikdy nebyl jednotnou naukou a jednotným receptem. Během půl druhého století, kdy začal působit jako nauka, bylo nespočetně různých socialistických škol, směrů, stran, metod i akcí. Byly i vášnivé boje mezi theoretiky a průkopníky socialismu.

Naše republika má nyní socialistický režim. Není vyhraněný, ucelený, jednotný. Je to stále ještě koalice čtyř politických stran, z nichž ani tři socialistické strany nemají jednotnou socialistickou koncepci. Avšak určité požitko zde musí být, má-li tato koalice plodně pracovat. Požitkem tím musí být právě socialismus, byť v celkovém pojetí i v jednotlivých detailech názory i snažení se různily.

Za základ vzata obecná podstata socialismu, nikoli nějaká vyhraněná formule. Politicky provedeno spojení těch stran, u nichž jsou předpoklady, že budou v duchu socialismu pracovat.

Socialismus po řadu generací byl učením jen pro dělnickou třídu. Vznikl z postavení dělnické třídy — občanský bezprávný, sociálně vykořisťovaný, společensky odstrkovaný. Socialismus se přihlásil jako osvoboditel dělnické třídy až i k tomu povýšení na diktaturu proletariátu — podle učení jednoho socialismu. Socialismus — a to po výtece sociálně demokratický — vykonal pro dělnictvo veliké dílo. Nedovedl je sice až k té diktatuře proletariátu, ale dal mu veliké i menší sociální reformy. Starý a osvědčený způsob sociálních reforem má pokračovati neboť, konec konců i znárodnění některých průmyslů je přece také sociální reforma, provedená bez záslahu krvavé revoluce.

Právě byl uveřejněn rozhovor generalissima Stalina s delegací anglické Labour Party o socialismu v Anglii a v Rusku. Když zástupci anglické socialistické strany pohovořili o počátcích znárodnění průmyslu v Anglii, řekl v podstatě Stalin:

»Jsou dvě cesty socialismu — cesta ruská a cesta britská. Každá z nich chce dosáhnouti socialistického cíle svým vlastním způsobem. Ruská cesta byla kratší, avšak obtížnější, a bylo k ní potřeba krveprolití. Parlamentní metoda vylučuje krveprolití, je však delší. Ať jsou rozdíly jakékoli, Rusko a Británie, dvě z největších zemí světa, míří k socialismu. V Británii bylo možno postupovat pomocí voleb, ptát se každého, chce-li nebo nechce-li socialismus. Rusko však bylo na nízké kulturní úrovni a venkované nechťeli o socialismu ani slyšet. Je v povaze věci, že jdeme různými cestami, ale máme-li tyž cíl, bylo by udivující kdybychom nebyli přáteli. Je obecně známo, že pracující britští lidé mají pro Rusko veliké sympatie, ale neví se dost, že podobně smýšlejí i Rusové o Britech.«

To jsou veliká slova budovatele prvního socialistického státu a měla by být dána do záhlaví každé učebnice o socialismu. My pak bychom se mohli chlubit, že šli jsme také po té cestě delší, avšak bez krveprolití.

V Maďarsku a ve Finsku dali se socialisté tehdy také cestou kratší, ztroskotali však totálně a dostávají se k socialismu také teprve nyní současně s námi, vzpomínajíc zajisté na oběti, které před čtvrt stoletím zanechali na té kratší cestě...

Jestliže tedy prvotní socialismus byl po výtece učením pro dělnickou třídu, nyní, když stal se v národě a ve státě elementem vedoucím, změnila se situace i pro socialismus. Ne již jenom starost o dělnickou třídu, nýbrž starost a péče o celý národ a celý stát. Poněvadž v socialismu není už vládnoucí třídy buržoasie, nemůže býti nadále ani třídní socialismus s nějakým třídním posláním. Socialismus musí být i činitelem konstruktivně celostátním, nebo — chcete-li — činitelem národním, ať již přijímá pojmenování jakékoli.

Národy a jejich socialismus

Socialismus je i národnostně podstatně rozdílný. Je jinaký socialismus ruský, jinaký socialismus anglický, je jinaký socialismus francouzský a byl a je jinaký socialismus německý. Je národně osobitý socialismus ve Švédsku, Dánsku, Norsku a byl jinaký socialismus ve Finsku, kde i socialisté válčili se socialistickým Ruskem a nedovedli se s ním dohodnout.

Již Sombart ve svém spise »Socialismus a sociální hnutí v 19. století« rozlišil evropský socialismus na tři typy — anglický, francouzský a německý. O ruském nepsal, poněvadž to bylo před padesáti lety. Avšak typy ty ve své odlišnosti vytrvaly i další půl století. Proč by tedy nemohl nebo neměl být nějak výrazný i socialismus československý, s naší tradicí Husa a husitského hnutí, Chelčického, Komenského a Českých bratří a s humanitními ideály T. G. Masaryka?

Za zvláštní klady našeho nynějšího československého socialistického režimu dlužno považovat tyto skutečnosti:

1. Režim ten nekonstruoval svou politiku podle některé ze socialisticko-politických škol a podle nějakých theoretických formulací, nýbrž především s hlediska, jaká je daná situace národa po zničující válce a jak tato situace bude nás nutit, abychom se zařizovali a postupovali, ne abychom theoretisovali, nýbrž abychom dělali prakticky to, co bude vyžadovati sám život.

2. Základnou a východiskem veškerého snažení označena práce.

3. Projevna snaha o režim demokratický, nikoli totalitní. Snaha ta nalezla také výraz v vytvoření vládní koalice ze čtyř politických stran. Spojitostí ideje národní a ideje socialistické byl dán výraz názvem Národní fronta.

Kam má socialismus směřovat

Starým režimům stačilo, aby vládly a panovaly, a poddaní aby režim ctíli a poslouchali. Byly mocí a uplatňovaly svou moc. Socialistický režim musí mít snahu, aby byl dobrým hospodářem, vůdcem uznávaným z přesvědčení a poznání, aby si získal pověst spravedlivého, moudrého a humánního vykonavatele vlády lidu.

Socialismus byl — řekněme — po půl druhého století »červeným strašidlem«, ač hlásal dobro a spravedlnost, a ač byl propagátorem idejí, jejichž uskutečnění slibovalo nejen osvobození dělnické třídy, nýbrž i mír národům a dosažitelný blahobyt a štěstí všech lidí. Socialismus však také si zpíval »a potom budem soudit my«, a ze socialismu se ozvala také hrozba »necht se třesou měšťáci«. A trvalo to celé století, než socialismus získal většinu těch, jimž přinašel nové evangelium a než mohl přikročiti k uskutečňování svých tak zvaných konečných cílů. Když již se dospělo tak daleko, že starý režim mohl

býti likvidován anebo aspoň zatlačen, musí socialismus působiti tak, aby v národě mohly zmizeti všechny pochyby a úvahy, jestli to půjde či nepůjde, aby převládlo obecné přesvědčení, že socialismus nejen chce, ale také je způsobilý zříditi společenský řád lepší, dokonalejší, šťastnější. Socialismus musí se zařizovati tak, aby se stal obecně přitažlivým celé společnosti, aby se stal vítaným jako skutečný osvoboditel od veškerého sociálního zla, jimž lidstvo od věků trpělo. Základnou této působnosti musí býti určitý právní řád, který nemůže opominouti ony sociální vymoženosti, jež byly vybojovány již v minulých společnostech, nanejvýš také velikou revolucí francouzskou, a jež lze shrnouti do jednoho širokého slova: Svoboda — ovšem v rámci toho právního řádu.

Vláda lidu

V socialismu lid je základem, z něhož vychází a na němž spočívá režim. Nebudíž však ani v socialismu zneužíváno slova »lid«. Často se tak stává. Ozývá se rčení: »Lid si vládne, lid sám rozhoduje o sobě.« Ve skutečnosti však i v socialismu — a především v socialismu — musí vládnout právní řád, a s ním pověřená vláda, Národní shromáždění a jiné korporace a instituce, vedením a řízením pověřené. Ovšem, i vláda, zákonodárny sbor a jiné výkonné orgány socialistického režimu patří také k lidu, jsou z lidu a jsou také »lid«. Ale není to přece lid ve své všeobecnosti — nýbrž zástupci lidu, ať již voleni nebo jinak ustanovení. Jsou pověřeni funkcemi lidu vésti, řídit, v určitých formách lidu organisovati. Ústavu mohou vypracovati a dáti jen povolání a způsobili zástupci lidu, rovněž tak lid sám nemůže upravit měnu, organisovati a řídit výrobu, nemohl ustanoviti ceny a mzdy, nemůže vykonávati justici — lid nemůže dělati mnoho věcí sám, hromadně, nýbrž prostřednictvím svých zástupců, náležitých k lidu a jednajících jménem lidu. Jejich usnesení, rozhodnutí a opatření musí pak veškerý lid respektovati. Takový je smysl lidovlády, a jen v tomto smyslu může býti řečeno a chápáno, že lid vládne sám sobě. Jinak chápaná lidovláda mohla by dojíti na scesti, vymykati se z právního řádu a vésti k neblahým důsledkům.

Takové zjevy, jaké byly při volbách do místních národních výborů v Plzni a Olomouci, anebo po rozsudku nad bývalou protěktorátní vládou, nemohou zapadati do rámce pojmu vlády lidu. Lid a vládní režim či jeho vykonavatelé nejsou dvě protivy, nýbrž celek. A kdyby bylo saháno až i k demonstracím proti rozhodnutí těchto vykonavatelů, byla by podrývána sama podstata vlády lidu, její autorita, její smysl, její bytí. Zvláště pak v oboru výkonu spravedlnosti. V lidovládě i soudy jsou lidové. Rozvážný občan nedovolí si osobovati si právo nebo kompetenci posuzovati vinu či výši trestu v procesu, při němž nebyl osobně zúčastněn, který nemohl osobně sledovati, a o jehož podstatě by někdy nevěděl nic více, než že má jít nyní na demonstraci. Soudce neodpovídá jenom mínění a náladě části lidu, nýbrž odpovídá zákonu, celému národu, někdy také dějinám a především také svému svědomí. Dnes demonstrace proti rozhodnutí soudu — zítřka by mohla býti demonstrace proti nějakému rozhodnutí. Demonstrace lidu proti lidové vládě — jeho vládě. Kde by se octla autorita lidovlády?

Než — jsme na prahu socialismu. Teprve vstupujeme do dějinné éry, která má znamenati socialismus v praxi, v životě národa a také v životě každého jedince. Socialismus, v celé své podstatě, nepříjde jako den po noci. Budou obtíže, svízele, také i omyly a chyby. I kritika, nesouhlas i nespokojenost. Není v lidské moci utvářeti život národa, aby byly až do podrobnosti šťastny a úplně spokojeny miliony lidí, tak různých a tak různě žádostivých. Podstatou socialismu však zůstá-

vá, aby jeho nový řád, řád socialistický, byl lepší, dokonalejší a většině lidí přinášel více pocitu spokojenosti, než poskytoval svět, který je ukládán do dějin.

národní hospodář

Dr O. Schmidt

Problémy při tvorbě mezd

Otázka spravedlivého hodnocení práce byla ode vždy jedním ze stěžejních problémů věcí tohoto světa. Příčina je prostě v tom, že odjakživa žila většina lidí jen z výtěžku své práce. Podle toho, jak byla tato práce zhodnocena a odměněna, plynul jejich život v bídě či dostatku. Tváří v tvář svým osudům kladli si lidé proto od nepaměti otázku, kdo, resp. co určuje výši jejich pracovní odměny a vytváří tak podstatně tok jejich individuálního života.

Na rozhraní dvou soustav

Určiti pravidla hodnocení práce v čisté soustavě kapitalistické a v čistém socialistickém plánování je věcí poměrně snadnou, která předpokládá jen znalost základních poznatků národohospodářské teorie. Co však počíti s těmito papírovými schématy ve světě, který nás dnes obklopuje a který je směsí prvků a institucí kapitalistických i socialistických, individualistických i kolektivistických, automatických i regulovaných?

Víme, že v čistém kapitalismu hodnotí práci trh, v čistém socialismu plánovací místo. Pro kapitalismus je příznačné, že lidé nehledají příčinu utváření svého pracovního důchodu v záměrné vůli nějakého subjektu, nýbrž přímo v hospodářském řádu samém. V socialismu vidí naopak každý ve své pracovní odměně výsledek uváženého volebního aktu určitého subjektu, ať už ministra plánování či ministra sociální péče či cenového úřadu. Plyne to z toho, že tady je hodnocení práce záměrné, chtěné, arbitrární, t. j. prováděné určitými subjekty podle určitých zásad. Při své nespokojenosti mohou lidé soustřediti svou kritiku přímo na určité zásady, resp. osoby, čili při každé mzdové vyhlášce mohou zaklepat na dveře ministra sociální péče se žádostí o odůvodnění. Předmětem kritiky není už slepá automatika řádu, nýbrž objektivní úvaha. Každý pokládá za své právo znát cesty, jimiž tato úvaha šla. Pokusíme se je stručně nastínit.

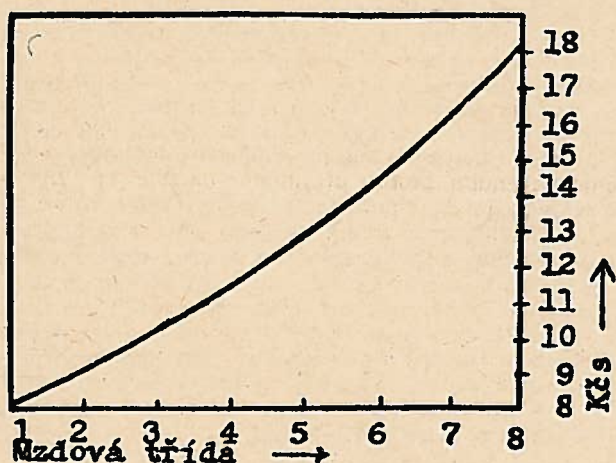
Hodnotící úvaha

Představme si, že jsme v pracovních mzdového referenta ministra sociální péče, který pracuje na nové mzdové vyhlášce pro kovoprůmysl. Stojí před úkolem určit spravedlivou odměnu všem kategoriím pracovních činností, zaměstnaných v tomto průmyslovém odvětví.

Jeho úkol má dvě stránky. Předně musí určit výši průměrného pracovního výděлку v kovoprůmyslu, t. j. stanoviti absolutní mzdovou hladinu a za druhé určit správně vzájemný poměr odměny jednotlivých pracovních kategorií. K první otázce je vcelku nekompetentní, neboť určení absolutní hladiny mzdové závisí na řadě příčin, označovaných zpravidla úhrnně jako současná pracovní produktivita v daném hospodářském celku. Zcela jinou situaci má v případě druhém, kdy musí vynaložiti veškerý svůj důvtip na rozlišení jednotlivých pracovních činností podle jejich hodnoty. Musí rozlišit práce čistě pomocné od prací, vyžadujících zaučení a dále od prací řemeslných. Určí si znaky, podle kterých bude toto rozlišování provádět — dobu zaučení, obtížnost atd. — při čemž má zásadně k dispozici dvě cesty. Buď hodnotí tyto znaky na pracovních samých — metoda používaná ještě dnes ve všech mzdových vyhláškách s výjimkou části sektoru kovodělného — nebo abstrahuje od pracovníka a hodnotí jen znaky jeho pracovního výkonu, t. j. nehodnotí, zda a jak je vyučen pracovník, nýbrž jaké požadavky s hlediska odborného školení klade sama

práce na pracovníka. Poslední metoda t. zv. objektivistického hodnocení představuje moderní směr, který proniká nejen u nás, nýbrž i v jiných průmyslových státech. U nás vedl k vytvoření zvláštní soustavy mzdové, označované často jako »mzda podle zásluhy« a používané ve všech velkých kovodělných závodech. Princip této soustavy jest v tom, že veškerá práce se třídí podle určitých znaků do osmi hodnotících tříd a mzda se neurčuje podle vlastností, resp. schopností pracovníka, nýbrž jen podle určitých znaků jeho pracovního místa. Které jsou tyto znaky?

Asi tyto: Tělesná námaha (postoj při práci, těžkosti práce, rychlost), duševní námaha (námaha smyslu, odpovědnost, vytrvalost), zručnost (samostatnost, přesnost), vnější vlivy na práci (teplo, zima, nebezpečí urazu a nemoci, hluk, plyn, špína) a odborné znalosti (odborné školení, zvláštní zkušenosti). Obecně řečeno jsou to technické znaky pracovního místa, nebo jinak vyjádřeno požadavky, které toto klade na pracovníka. Podle těchto znaků, určujících obtížnost jednotlivých činností, roztrídí se všechny práce do osmi skupin a stanoví se jejich odměna tak, že nejobtížnější práce je hodnocena nejvýše a nejméně obtížná nejnižší. Spojíme-li body, určující odměnu práce v jednotlivých třídách, obdržíme t. zv. mzdovou křivku, která určuje relativní hodnotu jednotlivých prací, od nejnižší činnosti pomocné až k nejvyšší kvalifikovaným činnostem. Pro ilustraci uvedeme, jak vypadá dnes v kovoprůmyslu, a to v sektoru »mzdy podle zásluhy«:

Vidíme, že jest to téměř přímka, jejíž sklon byl často kritizován jako příliš mírný. Stanoví hodnotu všech prací v kovodělném a strojírenském průmyslu, které jsou popsány a roztríděny do hodnotících tříd ve zvláštním katalogu, který bude v krátké době oficiálně vydán. Zdá se, že problém jest rozřešen tím, že práce se zhodnotí podle technických znaků činností a že tu jde tedy o úkol ryze technický.

Hodnotící úvaha se komplikuje

Příklady, vzaté nikoliv z teorie, nýbrž z praxe, ukáží však okamžitě, že věc není, bohužel, tak jednoduchá. Víme, že výroba potřebuje jednotlivé pracovní kategorie v určitém poměru. Velmi snadno nastane případ, že poptávka po pracovních určité kategorie není uspokojena, stejně jako naopak objeví se u jiné kategorie nadbytek. Víme na př., že dnes je mimořádný nedostatek slevačů. Podniky shánějí marně personál pro své slévárny a tento nedostatek je tím citelnější, že snížená výkonnost sléváren ohrožuje celý sektor strojírenský. Na dveře mzdového referenta ministerstva sociální péče, který právě schválil svůj systém hodnotících tříd (který mu přirozeně vypracovali technické), zaklepe delegace ze Škodových závodů. Účel její návštěvy je jasný a argumenty přesvědčivé. Nemá-li

dojít ve výrobě odlitků ke katastrofálnímu poklesu, je nutno zvýšit okamžitě počet slevačů i pomocného personálu. Jelikož všechny výzvy skončily neúspěchem, zbývá jediná cesta, spočívající ve zvýšení mezd ve slévárnách, kovárnách a kotlárnách.

K této žádosti zaujme mzdový referent své stanovisko. Uznává plně důležitost slévárenské výroby a oprávněnost žádosti s hlediska výrobního. Páni nesmějí však zapomenouti, že žádná práce není a nesmí být hodnocena izolovaně a že hodnocení se provádí podle systému, jehož všechny články jsou do sebe pevně skloubeny. Při sestavování katalogu bylo již prostředí sléváren vzato v úvahu a práce zhodnocena průměrně o třídu výše než jinde. Zvýší-li se mzdy ve slévárnách ještě dále, bude to mít za následek nespokojenost a protesty v ostatních provozech, neboť dělníci ponosou velmi těžce, aby pomocník ve slévárnách měl eventuálně větší výdělek, než vyučený řemeslník v zámečnické dílně. Celé pořadí hodnoty práce a celý pracně vybudovaný systém bude porušen. Delegace chápe toto stanovisko, ale neví jiné rady. Po dlouhém jednání shodnou se na lineárním přídatku k hodinové mzdě.

Tím nejsou však nesnáze mzdového referenta zdaleka skončeny. V kovoprůmyslu se projevuje čím dále tím citelněji nedostatek pomocného dělnictva. Dělníci, zařazení do druhé a třetí hodnotící třídy a mající základní mzdu 9—10 Kčs za hodinu, stávají se čím dále vzácnější. Mzdový referent dostává se do podivné situace. Zatím co na jedné straně se na něho útočí pro malý sklon mzdové křivky a mzdovou nivelisaci ve prospěch nekvalifikovaných dělníků, vychází ze závodů stále silnější tlak o vyšším hodnocení pomocných sil. Co znamená však vyšší hodnocení pomocných dělníků? Sesutí celé mzdové stavby, spočívající na principu vyššího hodnocení práce kvalifikované než nekvalifikované, čili opuštění principu hodnocení práce podle zásady obtížnosti. Jak tu věc řešit?

Zatím jsme však mluvili jen o případech nedostatku a nikoliv přebytku a jen v rámci jednoho průmyslového odvětví. Víme však, že v praxi jde o přednostní honorování celých odvětví (na př. hornictví, stavebnictví). Vyšší mzdy v hornictví nejsou v tomto případě odůvodňovány vyšší hodnotou této práce podle znaků obtížnosti (i když tato argumentace by byla v daném případě asi také správná), nýbrž potřebou přilákat pracovníky do dolů. Přednostní pořadí se však mění — za nějaký čas může být v této situaci textil či chemie. Podle intencí ministerstva sociální péče má však být systém mzdy podle zásluhy vybudován ve všech průmyslových odvětvích, takže přednostní zvyšování mezd bude spojeno se změnou celého systému. Vidíme, že úloha mzdového referenta není záviděníhodná.

Střetnutí dvou hodnotících hledisek

Tyto paradoxní situace vznikají tím, že se střetává hospodářské a technické hledisko při hodnocení práce. Při technickém hodnocení má být práce pomocného dělníka hodnocena poměrně nížko. Při hospodářském hodnocení může být za určité situace hodnocena výše než práce kvalifikovaná a jelikož pak cítíme, že hospodářské hledisko stojí výše než technické, neboť při technickém hodnocení bychom honorovali event. vysokou práci, kterých by nebylo potřeba a nehonorovali práce, kterých je potřeba, znamená to, že se při stanovení pracovní odměny musíme řídit hlediskem hospodářským. Není tím však řečeno, že všechny pracně vybudované systémy hodnocení práce ztrácejí svůj smysl, když okamžitá změna poptávky po určité kategorii pracovníků může přivodit zhroucení celé soustavy? Neznámá to, že nakonec rozhoduje i tady jen poptávka a nabídka jako v liberalistickém hospodářství a že veškerá nauka o hodnocení práce je více či méně zbytečná?

Nikoliv, tak zle situace při vši své obtížnosti nevypadá. Anž se pustíme do podrobností provedení, můžeme ří-

ci, že kolise technického a hospodářského hlediska je řešitelná. Řešení je v tom, že vedle sazeb, určených systémem technického hodnocení, bude existovat systém přídávky resp. srážek podle stupně přitažlivosti příslušného odvětví. Tyto »atrakční« přídávky bude nutno pojímat nikoliv jako součást mzdy, určené principem výkonnosti, nýbrž jako premii vstupu a účasti v určitém preferovaném oboru. Nepodceňují ovšem nikterak nesnáze, kterými bude tento systém doprovázen. Místo zásady »za stejný výkon stejnou mzdu« bude totiž podle okolností platiti »za stejný výkon různou mzdu« a dojde případně k situaci, že zvýšení výkonu v odvětví, které ztratilo pořadí důležitosti, nejenže nebude odměněno vyšší mzdou, nýbrž bude honorováno méně než dosud. Uskutečnění předpokládá tudíž široce založenou psychologickou přípravu a převýchovu pracující veřejnosti. Dnes žijeme v představě absolutní platnosti zásady »za stejný výkon stejnou mzdu« a těmito problémy se u nás ještě málokdo zabýval. K poslednímu uvedenému rozlišení pravé mzdy a »atrakčních« přídávky poznamenává, že nejde o oficiální názor, nýbrž o vlastní koncepci. Podle mého přesvědčení neexistuje však jiné východisko, chceme-li zachovati princip osobní svobody při volbě a změně pracoviště.

Sociologické pozadí problému

Je nepochybné, že problémy, souvisící s hodnocením práce, jsou na čelném místě našich sociálně-politických úkolů. Lze říci, že obtíže a nesnáze, spojené s jejich řešením, budou u nás dokonce větší, než v mnohých jiných státech. Proč?

Protože s hlediska civilizačního vývoje jsme starou zemí s mimořádně vysokou kulturní úrovní obyvatelstva. Tato úroveň, která je s hlediska duchovních hodnot nejvyšší žádoucí a její další zvyšování našim ideálem, má ve směru hodnocení práce své stíny. Máme veliký počet kvalifikovaných pracovníků ve všech oborech a naše mládež prahne po vyšším vzdělání. Nadbytek kvalifikované práce povede však nutně ke snížení její odměny a opačně ke zvýšení odměny prací nekvalifikovaných. Lze namítnout, že strojovou racionalisací nahradíme potřebu nekvalifikovaných sil. Zkušenosti však ukazují, že racionalisace vede mnohdy k vyřazení sil kvalifikovaných a ke zvýšené potřebě sil pomocných. Je pravda, že pro určité kvalifikované kategorie (lékaři, učitelé, sociální inženýři, sportovní instruktoři a pod.) bude lékem zvýšená poptávka, plynoucí z rostoucí zdravotní a kulturní péče socialistického státu. V zásadě však problém zůstává a postupem doby bude nabývat na významu a naléhavosti. Domnívám se, že již dnes bychom se měli připravovati na jeho řešení. Jsem přesvědčen, že týž moment, který nám působí nesnáze — vysoká kvalifikace našeho lidu — je současně zárukou, že se nám je podaří přemoci.

život a instituce

Dr Richard Gregor

Volby, na které se zapomnělo

Podzim je přede dveřmi a s ním splatnost směnky, kterou mají v rukou všichni zaměstnanci veškerých závodů v tomto státě. Jde o základní právo občanů každé demokracie, tím spíše lidové, jejíž stěžejní zásada zní, že všechna moc pochází z lidu. Jsme před všeobecnými, prvními teprve všude skutečně demokratickými volbami do závodních rad, jež teprve dokonale vyčistí vzduch v závodech a podnicích. Je to směnka prolongovaná, původní splatnost byla k 1. květnu. Jako důvod odložení bylo uváděno, že dosud není hotovo prováděcí nařízení k uvedenému dekretu. To není zcela jasné. Není pochyby, že

prováděcí nařízení k základní normě o závodních radách je velmi závažná věc. Při významu, který připadá v nových poměrech tomuto důležitému instrumentu zaměstnanecské samosprávy, nelze být ani dost opatrným a předvidavým, aby 1. sice závodním radám bylo co nejméně umožněno plnit jejich hlavní úkoly, především — kromě činnosti kontrolní — ochranu práv a zájmů zaměstnanců, 2. ovšem při tom aby bylo i zaručeno, že se této povinnosti nebudou moci ani v jednotlivých případech pod jakýmkoliv vlivem zpronevěřovat, 3. aby však zase nebyly zatěžovány úlohami a funkcemi, s kterých nejsou nebo jež s jejich vlastním posláním nesouvisí.

Dosavadní zkušenosti poskytly v té příčině jistě už mnoho cenného poučení. V prvním rozběhu, ještě bez každé bezpečnější orientace a v nedostatku pevné půdy zákonné úpravy pod nohama, troufaly si některé závodní rady na kde co. Také bývaly někdy exponovány pro akce, které s jejich vlastním oborem činnosti nemají nic společného a vnášejí mezi zaměstnance jen neklid, odvádějíce jejich pozornost od práce, dnes všude tak potřebné. Případy, kdy závodní rady vyvlastňovaly soukromé podniky, byly už snad likvidovány. Něco podobného nemá ovšem v našem právním řádu i po všech jeho revolučních změnách nejmenší oporu. Kde je to zákonem odůvodněno, měly být dosazeny národní správy, které jsou podle povahy věci útvarem pouze dočasným a přechodným, do znárodněných podniků pak patří správní orgány podle nových předpisů. Všechny jiné podniky musí však podle práva a řádu být vráceny majitelům. To jsou věci povahy zásadní.

Ale jde i o záležitosti drobnější. Loni nařikala si závodní rada jednoho peněžního ústavu ve svém oběžníku pro zaměstnance na veliké množství práce, na mnohahodinová jednání s přechytnými návštěvami a deputacemi a vyjádřila se doslovně takto: »Jsme stále zaměstnávání rozsáhlou agendou, kterou přejímáme na sebe ve funkci obdobně národním výborům...« »Vykonáváme vůbec velmi často agendu, která by příslušela bance.« Doufejme, že také takovéto případy kompetenční expanse se již snad nevyskytují a že členové závodní rady, ve velkém podniku početné, se už aspoň dnes omezují na své vlastní povinnosti, věnujíce jinak místo uvedené »přenesené působnosti« své síly užitečné práci produktivní jako ostatní zaměstnanci.

U prováděcího nařízení takového druhu by práce kvapná mohla být tedy skutečně málo platná, ač právě zde, kde jde o nový, teprve se rozvíjející organismus, musíme už předem počítat s tím, že se neobejdeme bez dodatečných doplňků a novelování zákonných předpisů. To je ostatně zjev, který se stal už od dob první republiky jaksi běžnou součástí naší legislativní techniky a těžko rozhodnout, zda příčinou toho je jen překotný někdy vývoj hospodářský a sociální či horká jehla, kterou jsou šity mnohé novodobé právní normy. Avšak právě ve věci voleb do závodních rad naskytá se po mém názoru tak chudé pole působnosti pro chytaně prováděcí nařízení, že možno být právem zvědav na to, čím se ještě doplní § 7 dekretu, jenž stanoví přece všechny podstatné náležitosti pro řádný a spravedlivý výsledek voleb, odpovídající právním a smýšlení zaměstnanců. Podle jeho ustanovení volí se členové závodní rady přímou a tajnou volbou na základě kandidátní listiny, kterou navrhuje jednotná odborová organizace. Kandidáty určuje její závodní organizace a to na své členské schůzi. Závodní rada je zvolena, hlasovaly-li pro kandidátní listinu nejméně 1/3 členů osazenstva na volbě zúčastněných. Volební právo, volitelnost, povinnost přijmouti volbu a volební řízení upraví vláda nařízením.

Těžko se domyslit, co podstatného může přinést vládní nařízení právě v bodech, které jsou tu vyhrazeny. Jaké těžkosti může působit »volební řízení« v závodech sebevětším, když až na ojedinělé, politováníhodné výjimky byly

už první volby po revoluci ve všech závodech a později i četné volby nové v jednotlivých podnicích provedeny způsobem, který předpisuje dekret, a nikde volební řízení nečinilo obtíž? A co se týče toho volebního práva a volitelnosti — do Národního shromáždění se volí od 18 let, v závodech by stačilo vyloučit učedníky. Jinak však, když demokracie, tak všeobecná a do důsledků. Je-li někdo zaměstnán v závodě jako úředník, zřízenec, dělník, tovaryš, nabyt podle mého mínění už tím práva na to, aby mohl volit a třeba i být volen do závodní rady. Snad někdo navrhne a odůvodní nějaká další omezení, ale to přece nejsou hlavolamy, aby nebylo bývalo možno rozřešit je za celý rok. Oč jednodušší a duchu demokracie více odpovídající by bylo bývalo publikovat těch několik podrobností zatím separátně než nechat takovou dobu stav protizákonný, v jistém smyslu demoralisující, odporující základnímu právu v demokracii na svobodný projev vůle a svobodnou volbu zástupců!

Ještě o té povinnosti přijmout volbu. Zdá se mi, že i tu jde o otázku více méně akademickou. Měla by význam snad v malých podnicích, kde by odmítnutí funkce mohlo znemožnit po př. ustavení závodní rady. Ale to bude sotva praktické právě zde, kde poměr zaměstnanců k chefovi i mezi sebou navzájem bývá leckdy skoro rodný. A ve velkých podnicích netřeba mít takových obav, tam půjde někdy spíš o to, jak vypáčit dosavadní členy, kterým se nová funkce, spojená s jistým podílem na moci a s tím tak žádoucím pro ně »prestížem«, zalíbila k nerozloučení. Zaměstnanci, z nichž většina je už dávno proti nim, se na př. opětovně pokoušejí je svrhnout, ale oni se drží zuby nehty a jen ve vyhláškách a oběžnicích ujišťují, že se ve své »naprosté většině« (tedy přece ne všichni?) těší, že svou »zodpovědnou a nevděčnou funkci« budou moci po volbách předat jiným kolegům — ovšem v předpokladu, že se tak stane »po řádných oficiálních volbách podle vládou vydaných směrnic a kolegům, kteří stejně svědomitě a zodpovědně budou funkci tu vykonávat«. Co to? Vždyť správné chápání funkce závodních rad je opravdu služba zájmům zaměstnanců. A pojednou výhrady a předpoklady, jako by šlo o pověstný »Besitzstand«. Jaké mohou být volby »neoficiální«? V jistém smyslu byly někde, ovšem, a to právě v prvních dnech revolučních zmatků, ale za vedení ÚRO nemohou přece být jiné než řádné, tedy »oficiální«! A posuzovat, jak »svědomitě a zodpovědně« vykonává kdo svou funkci, přísluší druhým, ne jemu samému.

Nový to doklad potřeby »střídání stráží«. Každá moc svádí ke zneužívání, a zaměstnanci musí vidět, že se tu nevyvíjí jakási privilegovaná kasta, která by snad disponovala místy a hodnotami. V tak demokratické instituci, jejíž důležitost a nezbytnost pro zájmy zaměstnanectva jest jasná, nesmí se nám pod jakoukoli podobou vytvořit nějaká nová odrůda byrokratismu. Také už ovšem dokonce ne snad něco na způsob »kupování duší«. Mohlo by být i v prováděcím nařízení proto výslovně stanoveno — ostatně to mají zaměstnanci jako voliči v rukou — že nejsou volitelní dosavadní členové aspoň v nejbližším jednom nebo dvou obdobích. Případné námitky potřeby »tradice« a »zapracování« jsou liché — proč to dělali většinou dobře, jak slyšíme, již ti první? A to to ještě leckde nebylo bráno s tou podmínkou směrnic ÚRO o »nejschopnějších a nejodpovědnějších« doslova. Důležitější je, aby se tu nevytvářela nějaká nedemokratická »definitiva« z funkcí čestných nebo nějaký odrazový můstek pro kariéru jinak nedosažitelnou. Nedávno jsme četli požadavek takového střídání na př. i pro okresní školní inspektory, a to jde o odborníky, kde výhody z delší praxe a zapracování jsou už zřejmější. Tím střídáním se vytvoří i zdravější poměr mezi závodní radou a správou. Zaměstnanci a ovšem i sami zvolení musí vidět, že po skončení období se mohou úlohy vyměnit. Jedině tak se zabrání s jedné

strany tvoření »favoritů« a s druhé strany možnosti jakékoli pronásledování. Všichni jsme přece zajedno v tom, že dnes pro postup ve službě musí být rozhodna jen odborná způsobilost, nic jiného. Dokonce už ne pouhé členství v závodní radě.

Je jistě vymožeností socialistické lidovlády, že dnes mohou na př. i zřizenci při dobré kvalifikaci a po víceleté praxi stát se podúředníky a později třeba i úředníky. Jsou pro to stanoveny kvalifikační a klasifikační podmínky, po př. určité zkoušky. Ale co si mají myslet ostatní zřizenci, když všichni jejich zástupci v závodní radě byli hned povýšeni a to přímo na úředníky? Nehledíc k tomu, že pak už to ani nejsou jejich zástupci.

Řekl jsem: volby, na které se zapomnělo. A píše o nich, aby se snad nezapomnělo znova. Vždyť nejde o věc bezvýznamnou. A pomohla by třeba rozřešit i jiné otázky. Snad ani k té tak živě diskutované resoluci ÚRO resp. ROH, žádající generální absoluci pro všechny křivdy, spáchané při známých »očistných« akcích, by nebylo došlo, kdyby byly včas provedeny volby a kdyby tu stále ještě nebylo tolik členů závodních rad, kteří byli v té nelegální justici angažováni a často jí i — kompromitováni. Chtěl jsem také ukázat, že ta výmluva na prováděcí nařízení neobstojí. Ostatně zaměstnanci mohou si vymoci volby v jednotlivých podnicích, jako už se to na mnohých místech stalo, podle par. 15 odst. 2 ad c) dekretu, požádá-li o to alespoň polovina jich. Situace proti květnu je dnes o to lepší, že provedení voleb na podzim zaručila sama odborová organizace. Při akceptantu tak dobrém jistě nebude ani třeba směnku prezentovat, natož snad protestovat. Proto také vydala ÚRO výzvu, aby bylo zatím vyčkáno s event. požadavkem nových voleb až do podzimu. I toho bylo zneužito. Jedna závodní rada, snažíc se přimět zaměstnance ústavu, aby netrvali na nových volbách, tvrdila jim, že to ÚRO — kategoricky zakázala. ÚRO ovšem při své přesnosti nic nezakázala, poněvadž by to vzhledem k cit. par. 15 ani učinit nemohla, nýbrž omezila se na uvedení vyzvání, resp. doporučení.

Podle par. 39 dekretu musí být prvé volby do závodních rad podle tohoto dekretu provedeny do dvou měsíců ode dne vyhlášení volebního řádu. To je ovšem krajní termín, provedeny mohou být také třeba hned druhý den po vyhlášení tohoto řádu. Uvedl jsem již, že nějakých velkých příprav tu není třeba, jsou zde zkušenosti z voleb, prováděných během roku, závodní odborové organizace měly už dávno dost času, aby mohly seznámit se s poměry v podniku a určit kandidáty podle cit. par. 7. Vodítko pro jejich výběr mají ve směrnicích ÚRO, že to mají být ti nejschopnější a nejodpovědnější. Čím bude víc těch dobrých vlastností, tím lépe, tedy také, aby to byli ti nejsvědomitější, nejspravedlivější a nejneustrannější a nejlepší odborníci, mají-li spolupůsobit při jmenování a ustanovování svých kolegů. Lidí s tak všestrannou kvalifikací snad nebude zrovna nadbytek, ale budou obecně známi mezi zaměstnanci, s nimiž pracují léta i desítky let. Dosud jsme viděli v závodních radách i lidi někdy zcela bezvýznamné, o jejichž zásluhách nebo zvláštních schopnostech nebylo nikomu nic známo. Že to, co zde vyslovují, jsou požadavky samozřejmé, plyne na př. i z poznámky »Práva lidu« ke schůzi výkonného výboru čs. sociální demokracie, který se zabýval také volbami do závodních rad, že strana bude usilovat o volby do závodních rad tak, aby měly důvěru rozhodující většiny osazenstva a jejich členové aby byli odborně i morálně nej kvalifikovanější zaměstnanci.

Hlavní věcí nyní je, aby ten volební řád byl konečně vyhlášen. Je to nejvyšší na čase, když podzim byl určen od ÚRO jako pevný již termín pro odložené volby. Již v březnu jsme četli v novinách, že návrh ministerstva sociální péče byl postoupen do připomínkového mezimini-

sterského řízení. Psalo se tehdy zejména o způsobu, kterým návrh řeší otázku voleb do závodních rad. Předpis zákona, požadující kvalifikovanou většinu čtyř pětín voličů, jest zcela jasný a jistě dobře uvážený. Je to ta rozhodující většina zaměstnanců, o které také psalo »Právo lidu«. Podle zprávy o návrhu ministerstva má každý člen osazenstva na kandidátní listinu, sestavenou odborovou organizací, resp. na hlasovací listek, napsat v den voleb buď ano nebo ne. Nedocílí-li se zákonné většiny čtyř pětín, volby se opakují a pro zvolení stačí většina alespoň dvoutřetinová. Jestliže však neprošla kandidátka ani po druhé, pak jmenuje příslušný orgán odborové organizace náhradní závodní zastupitelstvo místo závodní podnikové rady. Nechtěl jsem věřit svým očím, když jsem četl tuto zprávu. V každém právním státě stojí občan pod přísnou a neúchylnou vládou zákona, která určuje jejich práva a povinnosti, ale na kterou mohou bezpečně spoléhat. Nařízení mohou buď zákon provádět (t. zv. nařízení secundum legem), po při. i doplňovat (praeter legem), nemohou však za žádných okolností zákon měnit (contra legem). To, co se uvádí jako obsah prováděcího nařízení o volbách, znamenalo by úplnou změnu zákona v jeho nejdůležitějším ustanovení a zbavení zaměstnanců jejich základního práva volit si svobodně své zástupce. V tom směru je zase zákonem vůle a přání zmíněné kvalifikované většiny zaměstnanců. NePOCHYBUJI, že závodní organizaci se podaří sestavit kandidátní listinu tak, aby se pro ni zákonná majorita našla. Nedocílí-li se to, znamená to, že závodní organizace vůli většiny zaměstnanců nevystihla a musí změnit kandidátní listinu. Kandidátka musí se přizpůsobit vůli oprávněných voličů a ne naopak. Způsob volby, jak byl podle zpráv novin v původním návrhu obsažen, jest proto po mém názoru podle zákona naprosto nemožný, na což jistě bylo v připomínkovém řízení poukázáno. Ostatně je samozřejmo, že není zde žádného důvodu, aby podle vzoru, zavrhaného i při volbách politických, byly shad předkládány k volbě pevně neměnitelné kandidátní listiny, nýbrž naopak se doporučuje, aby se volby daly způsobem vylučovacím, t. j. škrtnáním jmen. Průběhem roku četli jsme o tolika případech, kde si energičtí zaměstnanci vymohli podle par. 15 dekretu odstoupení členů závodních rad, kteří neměli jejich důvěru, že jakékoli náhradní oktrojování závodních rad, pro které není v zákoně nejmenší opory, by bylo pouhou ranou do vody a přivodilo by jen další neklid, dokud by složení závodní rady neodpovídalo »vůli lidu«.

Hlavní věc, aby do závodních rad přišli jen lidé odborně zdatní, slušní, poctiví, charakterní, přímí, kolegiální a ochotní, kteří by se proto, že mají dočasnou účast na rozhodování správy podniku, necítili povznesenými nad ostatní a nepřečenovali svou moc a svůj význam, jak to káral min. předseda Fierlinger, ale sami byli povzneseni nad domýšlivost, osobivost, pýchu a ostatních sedmero hříchů včetně toho nešťastného prestiže, proti němuž tak horlil předseda ÚRO i výborné, na vše pamatující, bohužel však tak často porušované a zanedbávané směrnice odborové organizace. Už Karel Čapek řekl: »Jen malí lidé se perou o prestiž, velcí jej mají.«

do ba a lid é

Josef Němček

Krev naší krve

Uhlí — uhlí — uhlí!

Existenční důležitost těžby uhlí, uhlélný kámen dvouletého plánu, volá na občana s plakátů, tisku, rozhlasu, továren i z jeho vlastního sklepa. Doly trpí nedostatkem

pracovních sil, zejména kvalifikovaných. I vynořil se nápad získat pro práci v znárodněných dolech krajany, pracující na francouzských, belgických, holandských a westfálských šachtách.

Sídla krajanů objeli vysocí pánové a slibovali havírům modré s nebe. Vlast volá! Nechte všechno na místech a poďte ihned domů! Očekávají vás rodinné domky, zahrádky, pole, nábytek, zařízení... zkrátka komfort. Ani tohle haranpádí s sebou nevezte!

Horníci na západě měli domky až o pěti místnostech. Slušně vydělávali, velmi slušně, a velmi dobře si žili. Manželky se hezky šatily, a třebaže bylo dětí hromada, ještě si mohl táta dovolit dát kluka na studie. Zde pak byla řečena velká slova! Horníci poslali delegaci do vlasti. ROH je přijalo s velkou slávou, a vláda se usnesla na velkorysých podmínkách pro reemigraci.

O horníky je dnes nouze všude a každý stát je drží po dobrém i po zlém. Ale přece se podařilo repatriovat delikátním způsobem slušný počet. Práce byla o to lehčí, že si navrátilci nelámali hlavy se svým majetkem. Něco prodali, třebaš pod cenou, a co nešlo prodat, rozdali kamarádům. Vždyť je pro ně doma tolik připraveno, co by nedopřáli druhým? Ovšem s nimi se nehnu jenom jejich ženy a klubko dětí, nýbrž i jejich český holič, hokynář, kantinský, krejčí, obuvník, staří pensisté — všichni jdou. Všichni. Chcete-li horníky, musíte brát i tyto lidi, protože patří nerozlučně dohromady. Jejich solidarita a družnost jsou z pochopitelných důvodů větší než u nás, zdejších.

Do ma

První transporty byly dirigovány na Mostecko. Dirigovány! Vlastně lidé dostali papíry s doporučením, aby je národní výbor ubytoval, a jelo se. Tak přišli do vesnic kolem Mostu, Duchcova a Chomutova. A národní výbory najednou dostanou na krk nadělení — stovky rodin a — ubytujte je!

Naříká se na neprovedený odsun, jsou obtíže — zkrátka, horníky není kam dát. Co s nimi? Národní výbory mají v pohraničí rozhodně práce nad hlavu. Teď ještě tito lidé! »Čert vás byl dlužen. Proč sem lezete? Kdo vás sem volal, zatracení cikáni světoběžníci!« ulehčují si národní výbory. Co ví národní výbor o reemigraci!?

Nu, lidé ze západu jsou překvapeni. Čekali opravdu jiné přivítání po tolika slibech a lákání. Konečně, chlapi mají za sebou léta bojů ve Španělsku, chlapi byli v čs. armádě ve Francii, byli v podzemním hnutí odporu a bojovali v maquis. Nejsou choulostiví. Asi se tady v Čechách s lidmi nemazlí, řekli si. Konečně teď právě není čas na citlivůstky. Peníze jsou na vázaném kontě. Je potřeba jít na šachtu. Tedy honem střechu nad hlavu, umístit rodinu a fátat.

K o m u B ů h d á ů ř a d

Byty zatím stále nejsou. Proto se čeká. To se ví, obtíže jsou při každé velké akci — ale člověk musí mít trpělivost.

Tak se na př. Vojnar ze Zálužan spokojí s nouzovým ubytováním u šťastnějšího soudruha, který byt dostal. Čert ale ví, co byli ti Němci za lidi. Skoro všechny byty jsou bez matrací a národní výbory prý také žádné nemají. Vojnar chodí ve dne na šichtu a v noci spí na holých prknech a přemýšlí o tvrdém životě německého soukmenovce, který podle všech předpokladů asi spával bez matrací.

Úřady byly přísné odvždycky. Od toho v nich sedí rokráté nesedí. Proto jsou národní výbory více nevázané. Systém národních výborů právě toto odstraňuje. Tam by rokráté nesedí. Proč jsou národní výbory více nevázané. Ale lidská kůže je ze stejného materiálu a zatvrdne na kancelářské židli ve stejně kvalitní pergamen, ať ji dře

byrokrat nebo vyvolenec z lidu. Proto, když patří potraviny listky osobám v pracovním poměru a bydlícím, nemají na ně noví přichozí nárok, usoudil národní výbor v Novém Mstišově.

Po vzoru velkých mecenášů neví levice, co čini pravice. Bytový referát byt nemá a nedá. Horník shání zoufale příbytek pro rodinu — nemůže tedy fát. Nemá byt, nedělá — nedostane tedy potravinové listky. A havíři zase tvrdí, že mají s rodinami hlad, že nemají peněz, že je dokonce ošidili při návratu. Slíbili jim za frank 1 Kčs a dnes zapsali na vázané konto něco kolem 40 haléřů. A horník je rázem lehčí téměř o dvě třetiny svých úspor. Víte, co je to pro staříka, který takto ztratil dvě třetiny zajištění své staroby? A takových nebylo málo.

Nevrlý bytík je konečně někam strčí, ale další nespokojenost. Prý nelze bydlet v prázdném bytě. Prý dejte zařízení!

O tom, jak Slavík hnízdo sháněl

Takový byl třebaš případ neskromného Slavíka. Tak mu potom odprodali oتمان. Oتمان, to už je, prosím, slušný luxus do čtyř holých stěn hornického bytěčku.

Slavíkovi jsou tři. Ještě žena s děckem. A ověřují si na oتمانu elementární poučku o neprostupnosti těles, totiž že kde spí Slavíková s dítětem, nemůže spát Slavík.

Tak je oتمان v permanenci po celý den a noc. Žena s děckem spí v noci, Slavík jde na šachtu ve 4 hodiny ráno a spí ve dne. A ještě není spokojen.

A zase běhá na národní výbor a že se nedá bydlet jen s oتمانem, a stěžuje si — i na předsedu běží. Jenže to je muž rozšafný, v smíšeném manželství. V pohraničí vydržel přes celou okupaci a dnes to vydrží v československém orgánu lidové správy také. Je tedy zřejmo, že životu rozumí jaksepatří. Rozšafný předseda pokývá hlavou a potěší: »Jó, to budeš ještě dlouho spát na zemi.«

Hle, jak hladce vyřídí sociální případ pružný orgán lidové správy proti těžkopádnému byrokratu.

Ale Slavík je neodbyta. — »Tak jdi a najdi si nějaký nábytek a my ti to přiklepnem.«

Slavík hledal, Slavík našel.

»Jó, kamaráde, to nepůjde. Zrovna se nám vdává úřednice. To potřebujeme pro ni...« — Slavík nechce barbarsky šlápnout slečně do štěstí a hledá tedy dále, až nalézá v jedné neodsunuté německé domácnosti.

»Nyx, nyx nény!« prohlásila resolutně panička ryzím jazykem. »To chtěla už jiný a tostala nyx. Muj muž přijít se sápat se sajety a bute optfofala sa republika. A pan pšeceta na nás tršet ruka.«

Reemigrant je tvor nespokojený. Ten Slavík, prosím nejen neměl ještě dost, dokonce si šel stěžovat výše. — I zachmuřil se velký předseda, obce pán. Prej bych tě byl vůbec do vobce nevzal vědít, že si prevít žalobnickej.

Bez dalšího soudíme z naznačeného, že obecně tvrzení o asociálnosti tohoto předsedy nebude než nactiutráním.

Ríká se také, že fabřiky potřebují lidi. Ale jenom, kde si věci nedovešou zařídit. Mstišovská Stangelka na př. netrpěla nedostatkem sil. Dokonce odkazovala reemigranty-uchazeče na pozdější dobu. Měla dost levnějších Němců a zažádala si, aby nebyli odsouvání — pro nedostatek sil.

Jak se paní Suchánková učila přírodopisu

Ještě vám povíme veselý příběh o mladé rodince Suchánkových z Janova. To bylo tak.

Když začala v Belgii mezi našimi horníky agitace pro návrat, zdvihl se i Suchánkovi v Eysdenu. Zlikvidovali rychlou cestou majetek a přestěhoval se do repatričního tábora v Bruselu. Po nějaké době se stěhovali do republiky. Třetím zastavením byl repatriční tábor v ČSR.

S tábory to máte tak. V Dáblicích a Hloubětíně jsou

štěnice a nečistota a lidé se slušně najedí. V Plzni mají sice pořádek, ale lidé nařikají, že mají hlad. Karanténa v Podmoklech je vhodná kombinace obého: podmínky bydlení jsou primitivní a lidé mají hlad. To je karanténa bez povinné lékařské prohlídky a péče. Karanténa, kde se válejí muži, ženy a děti po celé dny na palandách, protože nemá dvůr a protože není nikde místa, takže nelze dodržet ani základní požadavek separace. Tato karanténa by snad mohla posloužit leda na přenášení nemoci. Ta je prvním pozdravem domova, který musí navrátilci protrpět první tři neděle...

Když si Suchánkovi odbyli svůj tábor, přijeli do Janova. Suchánkovi jsou mladí a jsou dva a příčinliví. Našáněli tedy kvantitativně a kvalitativně daleko více než na př. Čížková se 6 dětmi, t. č. ještě bez bytu, nouzově u své dcery. Ovšem Čížková si to dělá sama. Podá žádost o byt, žádost se ztratí. Podá novou, ztratí se zase. Ztratila se už šestkrát a Čížková podá vždycky novou.

Suchánkovi byli tedy příčinlivější než Čížková, zřejmě na písemnosti nepořádná, tak sehnali přece jen bytěček. To víte, po prvé spát v novém bytě! Mladá paní ne a ne usnout. A ke všemu najednou šustot a chrustot. Zalomcuje mužem, rozžehne světlo — a na podlaze havěti, až černo.

»Ale, miláčku, to jsou švábi. Hm, to ještě neznáš?«

A manžel připojí ze svých sporých přírodopisných vědomostí značně kusý výklad o Blatta orientalis a trochu se stydí, že nedoveďe o této přítulné zvěři vyprávět více a poutavěji. Jeho výklad totiž zřejmě neuspokojil. Manželka je smutná, má námitky, byt jí netěší. Prý si vždycky potrpěla v bytě na čistotu. A mužské slabé povahy podléhají, jdou na výbor a namítají. A prej to nic, soudruhu. Vono se to už jinejm taky nelíbilo. Tak tě dáme jinám.

V pátém bytě zase ne a ne usnout. »Viš, miláčku, nezlob se. To jsou zase štěnice,« rozpačitě konstatuje manžel, trávě noc v bojovné póze s pantoflem v ruce u potřísněné stěny. Pak vychrlí rychle: »Štěnice nesnáší světlo a vylézá za tmy. Budeme spát při světle. To je jenom o zvyk.« Ale jeho výklad nebyl zase dost plastický a neziskal manželčino srdce.

A národní výbor benevolentně přidělil byt jiný. Tam poznala paní rusy. V dalším byli zase švábi. Vlastně pološvábi, protože manželka byla Češka a když se uvedla do pořádku loyality, nebylo pro Suchánkovy místa. Další byt byl tak malý, že šlo o dilemma, buď my anebo nábytek. Tertium non datur. Rozřešení přineslo přidělení nového bytu.

Nastěhují se a bydlí a spí...

Stěhovací rodina nedůvěřivě oddychuje a napjatě očekává, co se zase vynoří. Raději ani na byt nehledí, jen když bydlí, bydlí, bydlí!

Tu je navštíví náhodná komise jednoho reemigračního orgánu: »Je to strašné, jaké byty vám dávají...«

Uspokojte náročné reemigranty, když nestačí rodičům s dvěma dcerami a zetěm jedna místnost s dvěma postelemi. Když se v Zabružanech nespokojí tři rodiny se dvěma místnostmi, a náročný muž v Janově bydlil s pěti dětmi v jakémsi chlívkou — a také byl nespokojen!

A ty malicherné řeči o zařízení! Dokonce se i ve zlé vykládalo zajišťování věcí a jejich vynášení z bytů. Těch tahanic o peřinu, matraci, radio, kredenci!

Vidět Janov!

Ale jsou ještě výbory se všemi pěti pohromadě. Třebaš zrovna v Janově. Vezmou pro jistotu Draslíkovi z bytu koberce. To je, víme, národní majetek, povídají Draslíkovi. Pravděpodobně Draslík do národa nepatří, anebo nechce lidový orgán dopustit, aby ztratil pro koberce proletářský charakter. Či se tu adaptuje ludvíkovské heslo na: »Národ, to jsme my?«

dopisy

Kromě nich však patří ještě do národa pan poštovník. Pro něj vybrali nejlepší kusy z Kocourkova bytu. Via facti pak vyvrátili domněnku, že i zahraniční voják patří do národa a vybrali lepší nábytek Vořeckovskému. Stará vojna Vořeckovský protestuje a hromuje. »Tak my vám to teda vrátíme, ale všem vostatným reemigrantům sebeřeme, co mají lepšího.«

Ovšem, jsou národní výbory, kde nechají — za peníze — i reemigrantům, tak říkajíc, olíznout.

Ale nekoukej tomu koni na zuby. Nežehrej, žes koupil hrnec dřevy. Přejdi mlčky, že tvé pyjamas má urvánu polovinu nohavice. (Vlastivědně založeným čtenářům je tento kus k nahlédnutí v Čs. ústavu zahraničním denně mezi půl 8. až půl 15. hod. V sobotu, v neděli a ve dny sváteční se nepředvádí.)

Do národních výborů v pohraničí zasedli četní starousedlíci. Žena je Němka, po vesnici se větví příbuzenstvo jako podhoubí.

Dělejte teď dobře na obě strany, když máte Čecha a Němce jako oheň a vodu! A chudák výbor, ani ohnivý, ani vodový, tancuje mezi oběma nešťastně a beznadějně jako slon v porcelánu...

Litvínovský magnet

Litvínov, obec budoucnosti, předurčený nástupce Mosťu, zítřejší město o 150.000 obyvatel kolem mamutího kombinátu Stalinových závodů, přijal mezi prvními z budovatelů této budoucnosti také reemigranty ze západu. Pracují ve Stalinových závodech, pracují v dolech. Vlastně je to totéž, protože závody a šachty jsou spojitě nádobu.

Litvínov má dva konce, horní a dolní, a chová se, pokud jde o reemigranty, jako magnetická tyč. Zatím co Dolní Litvínov je nabit kladně, Horní odpuzuje.

Otcové města Dolního Litvínova si řekli, že reemigrant je také člověk a náš, že dovede pracovat a musí tedy lidsky žít. Nedělají rozdílu a nehledí na ten kus slušného nábytku. V Dolním Litvínově není reemigrantského problému. Řeknete, že tu národní výbor plní jen svou samozřejmou povinnost. Ano, ale mluvit se o tom musí, protože tento národní výbor svou samozřejmou povinnost také skutečně plní a dokonce i vůči reemigrantům!

Horní konec litvínovského magnetu je záporný. Byty, peřiny, zařízení atd. ...

Vrátí se z Francie Dr Ing. Škoda. 25 let praxe v chemickém průmyslu, vzdělání a zkušenosti. Stalinovy závody jej přijímají do vyzkumného ústavu. Taková práce potřebuje klidu a soustředění. Dr Škoda honí plných osm měsíců bytové věci a platí hotel za pětičlennou rodinu. Po čtyřech měsících dostává byt. Vlastně skladiště o čtyřech místnostech, přečpaných harampádím, mezi nimiž se prohánějí příležitostní nájemníci. Dr Škoda běhá, shání, dovolává se. Po dalších čtyřech měsících vyčistí byt od nájemníků i nábytku. Věci vyveze do skladu, kde je většinou rozstřipou pro další nepoužitelnost...

Dr Škoda nemá čím přikrýt děti. Od 17. dubna má poukaz na pokrývky. Skladník lituje, nemá nic. Uchazež však zjistí prostřednictvím člověka, který má do skladiště přístup, že přikrývky jsou a mnoho! Pak nastává normální postup: Stičnost na okresní národní výbor, tahanice, a po čtvrt roce nějaké peřiny přece jen jsou! Ovšem část je v nepoužitelném stavu, ale ty už jsou v ceně per Kčs 900.— zakalkulovány.

Horní Litvínov nemá pokdy na reemigranty. Tam ještě nepronikl nový duch administrativy. V Horním Litvínově jsou dodnes, téměř po roce, neumístěné rodiny. Ale otcové města jsou jako Janus, bůh dvojitý tvář. Svou vřidnější líc však ukazují jiným, tak třeba té tříčlenné rodině v Nádražní ulici, bydlící v sedmi pokojích.

(Dokončení.)

Nacistický odkaz

Vážený pane redaktore!

Zápisky z deníku Werwolfa, které otiskl »Dnešek« v 23. čísle, jsou beze sporu nejpronikavějším pohledem do myšlenkové a etické propasti německého nacismu. Po válce nebyla napsána slova, která by lépe vystihovala mravní nihilismus a zoufalou pýchu těchto zruďných bytostí, shromážděných kolem hakového kříže.

»Soumrak bohů!«

»Dokud jsme byli ještě vypaseni, chtěli jsme krásně žít jako Nabuchodonosor před zánikem světa.«

»Vlna našich vůdců není v tom, že válku prohráli, ale v tom, že nedokázali před svou porážkou svět zničit.«

Zánik světa? Ano, to bylo pozadí, do něhož se promítalo každé rozhodnutí, každý čin těchto dobrodružných chtivců.

Pod touto perspektivou nebyl žádný plán příliš šilný, žádný skutek příliš zvěřský, žádný odpor absurdní.

Tak a nejinak je třeba si vysvětlovat fanatický boj do posledních minut — jen tak — absolutní nevírou v sebelepší jiskru lidskosti a dobré vůle u vítěze a u člověka vůbec.

A jen tak možno vysvětlit beznadějný stav dnešního Německa po stránce etické. Zde jde skutečně o »morální insanity!«

Pohleďte na tuto pýchu: »My jsme měli odvahu být sebou samými (Krammer!), my jsme ukázali světu, jak daleko možno jít. Ostatní ještě váhají, ale... Morální vítězství místo hmotného? To by nebyla špatná výměna.«

Může něco charakterisovat hlouběji postoj německého ducha k dnešnímu světovému zmatku, než tato tak neironická ironie? Jest zde jedna věta, jejíž dosah filosoficky nelze dost zvýdlnout:

»Společnost, která dovedla vynalézt atomovou pumu, musí také dokázat sebe samu zničit.« »Nacismus bez atomové bomby byl neúplný. Neúplná je však i atomová bomba bez nacismu.« Ještě přijde náš čas! Svět bude zničen! To jest jediná vira, která našla místo v německém srdci.«

Nuže, ponechme německé hlavy jejich úvahám a pohleďme, jak se svět mezitím domlouvá. Nu? Carovný pohled, není-liž pravda? Situace ještě není beznadějná? Jistě ne! Vždyť státnické porady trvají teprve rok! Počkejte ještě dvě, tři léta!

Ach ano! Zdá se, že německá vzteklina zachvátí každého, kdo byl uštknut těmito netvory. Zdá se, že kam tato otrávená slina padla, je ořeseno samo vědomí lidství ve svém základě. Ale nejen to. Zdá se, že nacismus se svými důsledky nebyl jen specialitou německou. Zdá se, že byl jen dokonalým, vědecky vypracovaným výrazem některých poloh psychických, které jsou skryty v každém člověku — v každém z nás.

Nuže, co chcete počít s tímto tvorem božím, jenž se tak nezadržitelně a s takovou vášní chápe svého vlastního šilenství? S člověkem, tak velkoryse připravujícím prostředky ke své vlastní zkáze?

Nacismus byl produktem geniality, která šla cestou zločinnosti proti lidskosti. Za to je lidstvem v Norimberku souzen.

Nezdá se Vám, že tato nevíra v hodnotu člověka (i ve svoji vlastní!), nevíra v lidskost, nebo ještě lépe — pýšné poznání, že člověk není ničím jiným, než inteligentní bestii — nezdá se Vám, že právě tento postoj je podstatným znakem nacismu? Nezdá se Vám, že mame-li proti nacismu bojovat, musíme tento boj začít ve svých srdcích a ve jménu lidství?

Nacismus byl černým květem lidské bestiality. Každý čin nevíry v člověka je činem proti lidství. Každý čin proti lidství zatluče hřebík do rakve světa.

Petr Kovář

Bilance znárodněných podniků

Vážená redakce!

V č. 23 »Dneška« píše pan Zdeněk Po d r a c k ý o tom, že by ředitelé zestátněných podniků měli uveřejňovat bilance podniků a že je to jejich povinností. A uveřejnit bilanci samozřejmě nestačí, je třeba k tomu komentářů. A noviny by měly podle pana Podrackého do věci více řezat, nestačí jen tůknout.

Předně je snad do věci veřejnosti, že ředitelé zestátněných podniků, zvláště ovšem těžkého průmyslu, o něž patrně jde na prvním místě, nejsou někým, kdo je t. zv. veřejnosti přímo odpověden. Nad závodními řediteli jsou, jak by mělo být známo, podnikoví ředitelé, nad nimi ústřední ředitelství zestátněných odvětví průmyslových a nad nimi ministerstvo průmyslu. Stalo se již takřka módou, obracet se přímo na závodní ředitele, radit jim, kárat je a ovšem činit je výhradně odpovědné za vše, co se v průmyslu stane. Kritiky a rady mohou být věčné a nevěčné, odborné a neodborné. Obyčejně však v dnešní době každý člověk všemu rozumí, zvláště ovšem národnímu hospodářství, o

hospodaření průmyslu ani nemluvě. Přesto by ony žádané komentáře vyžadovaly tlustopisů, aby kritické zestátněného průmyslu aspoň trochu pochopili poříze, s nimiž se setkává průmysl — v celém světě, nejen u nás.

Ve veřejně dávat bilance k dispozici, čili na pospas neodborné kritice, není dovoleno; nelze je dávat, jak známo z dekrety, ani závodní radě, ale jejímu zplnomocněnci. Nejvyšší orgán průmyslu patrně dobře ví, proč ono zveřejňování bilancí a jiných čísel si nepřeje. Jsou totiž jak u nás, tak v cizíně lidé, kteří mají velkou radost z toho, že to či ono se občas nepovedlo. Ti kteří jsou dnes na vedoucích místech průmyslu, jsou, upřímně řečeno, nejnadšenějšími stoupenci zastátnění, prvního malého krůčku k socialisaci a socialismu. Jak těmto lidem, starajícím se od rána do noci a často i v noci o závody, může pomoci neodborná kritika t. zv. veřejnosti?

Zveřejňovat bilance k vůli soutěžení závodů nemá smyslu. Válcovna, jejíž vedení mně bylo svěřeno, vyhrála na pět již po druhé celostátní soutěž. Jak jsem mohl pozorovat, vzbudilo to obvyklou českou závist a podezírání u závodů ostatních. Zdá se, že závod vyhraje soutěž po třetí: jaký to bude mít vliv na ostatní? Co znamená pro druhé, že závod vydělává? Jaký smysl by mělo dávat jeho bilanci do veřejnosti?

Ke kritikám ředitelů (obvykle se o nich mluví jako o stranicky protekčních dětech, zvláště komunistických) patří také že se jim závidí jejich odměna. Tak tedy naplno: jak již bylo napsáno, každá hokynářka na trhu by se útrpně usmála, kdyby čistý plat ředitelů znala. Je to na rozdíl platů a odměn ředitelů SSSR odměna div ne platonická, kuriosita v průmyslu zajisté svěřená. A tak všechny kritiky ředitelů, jež se každodenně někde vyskytnou, ať si laskavě všimnou také této zajímavé skutečnosti, jež nikde ve světě nemá obdoby.

Inž. Josef Teindl, (Karlova huť u Frýdku)

Agraria rediviva?

Vážená redakce!

Diskusi, již redakce popřála dostatek místa, byl problém objasněn docela jasně. 1. U nás jsou udržovány malé přiděly masa a je brzděn konsum masa, ačkoli je ho dostatek. 2. U nás kvete černý obchod s masem. Mluví JSCZ připouští, že snad 90 procent rodin přikupuje maso na černo.

Jde jen o to, zdali mezi tyto dva fakty můžeme postavit účelovou závislost. Je proto omezený konsum legální, aby mohl kvést konsum nelegální? To nemůže nikdo dokázat, protože na to nejsou písemné doklady. Jen každý myslící člověk si udělá usudek sám.

Snižovaný stav dobytka nesmí být zvyšován dovozem. Proč tedy? Máme dost dobytka, nemáme dost dobytka? Vyjádření JSCZ fouká horké i studené zároveň. Je proti zvýšení přidělů a přitom líčí překerní situaci zemědělců, kteří mají tak vysoké stavy dobytka, že nejsou s to jej řádně obsloužit.

Nuže, zde je nový argument, ale zase mluvící proti nízkým dávkám masa. Někteří zemědělci mají třikrát tolik dobytka, než je pro ně únosno. Příčinou toho je, že jim jateční nákupci odmítají dobytek odebírat, protože výměra, kterou smějí porazit, je mnohem menší než nabídka. Ventil čini zde falšování váhy, o kterém jsme psali a které umožňuje porazit více dobytka, než kolik čini úřední povolení, a pak tu a tam černí nakupovači, kteří přece jen riskují a čini nelegální spojky mezi rolníky a řezníky. To jsou ti řezníci, kteří před koncem zásobovacího období odprodávají nejen maso, ale i masové uštížky.

Se stoupajícím legálním přidělem klesá i cena masa na černo a masových uštížků. Proto, čili pardon, to nemůžeme zas dokázat, tedy náhodou zástupci určitých kruhů tvrdí, že přiděly se nesmějí zvyšovat. Byl vynalezen argument, že musí zde být takové rezervy, aby přiděly byly trvalé a nemusily být snad v budoucnosti snižovány. Proč? Kdo přišel na tento axiom? Je to jen zámlinka k brzdění legálních přidělů.

Odsunem Němců stane se však situace ještě kritičtější. Třebaže Němci podle zákona a listku byli odsouzeni u nás k vegetariánství, nevěřím, že by byli abstinenci od masa tak přísně dodržovali. I tato nelegální konsumní složka však odpovídá a přispěje k vyhocení situace.

Jsou-li rolníci rozhořčení, že mají tolik dobytka, že nestačí k jeho řádné obsluze s pohotovými silami, mají docela pravdu a mají se se svým rozhořčením obrátit na kruhy, které informují vládu, že je prospěšné udržování malých přidělů masa.

JSCZ si však vzal na svědomí zastavení chovného amerického dobytka. Zatím však těch málo krav, které se k nám dostaly, stává se senšaci stáji, které je chovají. Jejich doživost je neslýchaná a když jde psýná Unrra na pastvu, každý se za ni ohlédne. Při tom se v diskusi proti nám nestyděl obhájce zákazu podstrčit dělnickému listu tvrzení, že americké krávy nechceme, protože bychom si jimi zkazili svůj chov. Vůně tohoto argumentu jsou povědomé tomu, kdo má v dobré paměti agrárnícký tisk.

Odhad mluvčího JSCZ, že snad 90 procent našich rodin kupuje maso na černo, považujeme za přehnaný. Je u nás jistě mnohem více než deset procent těch, kteří si to dovolit nemohou. Jde tedy o to, aby maso mohli koupit i oni, jakmile jim bude cenově přístupno. Bude-li však zvýšena oprávněnost k legálnímu nákupu rozšířením masového listku nebo uvolněním prodeje ho-

vězího masa, pak ovšem se zhroutí černé ceny, které kontak klesají úměrně s každým rozšířením masových uštížků.

Co opravdu nemůžeme dokázat, je tedy umysl Jednotného svazu českých zemědělců, aby byl udržen černý obchod s masem. Jak může vůbec někdo dokazovat umysly? Černý obchod s masem, dnes tedy příznačně notoricky rozšířený ve všech vrstvách, připomíná na americký obchod s lihovinami za platnosti prohibičního zákona. Také tam šlo o instituci notoricky známou a každým, kdo chtěl, mohl si za běžné kursovní ceny nakoupit, kolik lihovin jen si přál, při čemž vláda měla vybudovány ohromný kontrolní a policejní aparát a vydávala prohlášení podobně těm, jež otlakl Svaz pro dobytek, maso a ryby v 22. čísle »Dnesku«. Když byl prohibiční zákon zrušen, byla v Americe celá povolání, jež byla zrušením prohibice těžce hospodářsky poškozena. Byli to v prvé řadě lékaři, kteří směli vydávat recepty na lihoviny a každý lékař měl přidělený měsíční kontingent, kolik takových receptů smí vydat. Kromě nich byli to i lékárníci, kteří takové recepty honorovali jednou legálně a pak za vyšší ceny znovu i nelegálně. Ale kdybyste to byli napsali veřejně, to by vám, panečku, byl dal co proto pan mluvčí tiskového oddělení Jednotného svazu amerických lékárníků!

Nemusíme být ani meteorology, abychom mohli prorokovat, že udržování malých přidělů a tedy černého obchodu se vymatí. Balon nelze nafukovat do nekonečna. Umělym brzděním konsumu a tedy i porážek se přivodí taková situace, že se zhroutí nejen černý obchod, nyní uměle udržovaný, nýbrž jako vždy kvadlo přeběhne na druhou stranu, nabídka musí přerůst i po ptáku. Pak budeme k dosavadním okurkam vyvažet i bočafatky, které jsme si v nynější době museli odepřít, když jsme nemohli platit »ceny bez listku«.

K. M.

Vysokoškoláci a pracovní povinnost

Vážený pane redaktore!

Jako jeden z přímo zúčastněných sledoval jsem se zájmem písemnou polemiku v »Dnešku« o uhelných vysokoškolských brigádách. Jsem na uhelné brigádě již přes měsíc a mohu proto snad do této polemiky doložit několik slov z vlastní zkušenosti.

Tedy co se týče zameškaných dvou měsíců, ty jsou opravdu ztraceny, protože pracuje-li člověk poctivě, přijde po těch 8 hodinách tak utahaný, že jen železnou vůli se přinutí, aby něco dělal. Ale v tom právě spočívá ta oběť, nejen odpracovat ty dva měsíce, ale během roku je v učení dohnat. Protože brigád se studenti museli zúčastnit již proto, aby na ně nemohl nikdo ukázat prstem, že všechny vrstvy se brigád zúčastnily, jen vysokoškoláci nikoli.

Hlavním účelem tohoto dopisu má však být i jednak odpověď těm, kteří tvrdí, že studenti jsou reakční, a za druhé vykreslení pracovních podmínek studentů na brigádách.

Mohu směle prohlásit, promiňte mi tu »pýchu«, že studentské brigády prospějí dolům nejvíce, protože jsou nejvýkonnější a hlavně nejlevnější.

Nejprve proč jsou nejlevnější. Hoši, zaměstnaní na uhlu nebo na stavbě kolejí, mají průměrem základní plat 65 Kčs, ti, kteří dělají montáže nebo řemeslnické práce, 85 Kčs, všichni pak 25-procentní hornický příspěvek na směnu. Více ani haléř. Ostatním, nestudentům, doplácí úřad ochrany práce rozdíl mezi jejich platem v mateřském podniku a zde. To ale není zdaleka vše, jak ukáže příklad. Známe skupinu brigádníků, kteří pobírají plný plat zde na dole, plus 200 Kčs odlučného. Na dotaz, jak je to možné, bylo mi řečeno: »On nechtlé nikdo z fabriky jít, tuc aby nebyla ostude, a aby dostala továrna v zímě přiděl uhlí, udělali nám to takhle.« Jiná skupina pobírá kromě rozdílů ve mzde a odlučného 1000 Kčs měsíčně odměny za mimořádný pracovní výkon. Musíte mi prominout, ale takhle si pomoc republiky nepředstavuji. Abychom republiku postavili na pevné nohy, musíme jí přinést určité osobní oběti, ale brát za jednu práci dvojitý plat, není pomoc, nýbrž finanční minování. Při čemž, což mi všichni poctiví brigádníci dosvědčí, výkon, podaný u značného procenta brigádníků, tomuto platu zdaleka neodpovídá. Přesčasý zásedně dělá málokdo, kromě studentů. Proč by taky, když, jak se vyjádřil jeden z »budovatelů republiky«, přesčasý se počítají do výdělků na dole a tím se zmenší doplatek úřadu ochrany práce. Stalo se, že se na rypadlo dával předsvuvený motor. Bagr měl již v noční směně rýpat. Práci dělálo 15 brigádníků, z toho 2 studenti elektrikáři, bagrmistr a jeden Němec. V deset hodin končila směna, v půl desáté se 13 brigádníků sebralo, a přesto, že motor byl teprve v půli, odešli, přes výzvu, domů. Práci, na kterou bylo určeno 15 lidí, dodělali dva studenti s jedním Němcem v půl čtvrté ráno. Odpracovali tedy 14 hodin v jedné směně.

Prstem mohu ukázat na lidi, jejich dvanáct seděl a díval se, jak student zdvihá osmnáctimetrový motor kladkostrojem a ani prstem nehnují. Pozoroval jsem brigádníka, který za osm hodin směny nepřehodil kousek uhlí s místa na místo. Když jsem upozornil brigádníka, který jednou rukou zvedal, resp. přidržoval se kolejnice, kterou ostatní nesli, a v druhé ruce držel el-garetu, aby tuto zahodil a zabal pořádně, dostal jsem odpověď: »Jo, a ty jí zvedneš«, což vzbudilo bouři smíchu u ostatních. Na vlastní uši slyšel jsem výrok: »Jen pánko, pánko, přišli jsme dobrovolně pomáhat, nepřišli jsme dřít.«

Mnoho se píše o pracovní morálce, ale že je u některých lidí tak bídná, to jsem netušil. Jdete ráno ze směny a ještě u vra-

tech tábora potkáváte lidi, kteří se pomalu, co noha nohu mine, doslova klátí do práce. Jdete na směnu a po cestě potkáváte lidi, jdoucí z práce, což znamená nejméně o půl hodiny předčasně opuštěné pracoviště.

Přijdete na důl, u brány vás kontroluje chlap jako hora, s flintičkou na rameni. S tou sedět osm hodin ve vrátnici je jeho budovatelský podíl na výstavbě republiky. Zvolíte si předsedu táborové rady, ten ihned považuje pod svou důstojnost, chodit na šachtu. Prosím, týká se pouze toho, kterého znám, nechci křivdit ostatním.

A tak dále, ještě dlouhou dobu bych mohl pokračovat, ale myslím, že to stačí k ilustraci. V tom právě tkví problém. Vysokoškoláci by mohli klidně studovat, kdyby ostatní plně chápali pojem dobrovolné a plně pracovat.

Přítom mnohé skupiny brigádníků dostávají od svých mateřských firem mimořádné přiděly, jako cigarety, vánočky a podobně, zatím co odměnou vysokoškolákům je pouhé uznání, které ovšem stojí za to, neboť vyjádří-li se důlní: »Mám tu 500 brigádníků, ale kdybych měl 200 vysokoškoláků, mohu ty ostatní poslat domů, máte právo být hrdý.«

Tedy zhruba, proč teno dopis vznikl. Pro brigády, pokud jsou nutné, jsem, bude-li potřeba, pojedou příští rok opět, ale buďte všichni střízlivější a věcnější, pišete-li o »skvělé morálce a velikém nadšení brigádníků«. Jak jsem na začátku uvedl, ne-generalisují, ale už to, že se vyskytne určité procento lidí, jež jsem právě popsal, a jež u dobrovolného pracovníka nepředpokládám, nesmí nás svést k tomu, abychom viděli na černém uhlí vše bílé.

S dokonalou úctou

M. B., posluchač techniky.

Diskuse o nákupu amerických letadel

Vážený pane šéfredaktore,

s překvapením jsem si přečetl v č. 24 »Dnešku« poznámku pana F. S.: »Rub jednoho úspěchu. Polemika o vhodnosti nákupu amerických sportovních letadel Piper proběhla totiž krátce tiskem již před dvěma měsíci. Možná, že chce pisatel poznámky tuto polemiku znovu oživit. Je to trochu pozdě, poněvadž distribuce Piperů aeroklubům i jednotlivcům je již skončena. Chtěl bych však panu F. S. odpovědět tím, že shrnu argumenty pro i proti, uplatňované v oné polemice, a dovoluji si je doplnit svými poznámkami.

Proti nákupu Piperů se ozval, tuším, první inž. Karmasin ve »Svobodných novinách«. Po jeho článku se objevilo několik téměř shodných poznámek v »Rudém právu« a v jiných listech. Všichni pisatelé tvrdili, že nákupem Piperů byla vzata možnost odbytu letadel, vyrobených našimi leteckými továrnami, že Piperů jsou oběhané a tudíž nespolehlivé. Nákup letadel obhajovali zejména v »Rozletu« inž. Weysser, dr. Kofán a Adam Jist. Inž. Weysser odpovídá: »Proti nákupu vyskytují se hlasy, které prohlašují, že jde o vážné poškození našeho leteckého průmyslu. Tyto hlasy je nutno přesvědčit, že nákupem těchto letadel nemůže být letecký průmysl poškozen. Jde o okamžitou výpomoc pro rozvinutí leteckého provozu. Tek jako dodávky lokomotiv, železničních vagonů, traktorů, automobilů atd. nemohou poškodit náš průmysl, tak objednávka jednoho typu letadel nemůže leteckému průmyslu uškodit.« Tento citát je, myslím, dostatečně jasný a srozumitelný.

Po osvobození nenašli jsme z našeho předválečného leteckého parku nic. Potřeba opravných letadel byla tak nutná, jako potřeba strojů sportovních. Pro Československé aerolinie se tedy koupily americké Dakoty, také z přebytečného vojenského materiálu, které po přestavbě již létají na našich linkách. Byly koupeny proto, poněvadž nám zde po Němcích kromě několika starých Junkersů nic nezbylo, a na dopravní typy našich továren bychom bývali čekali nejméně deset let. V tisku bylo uvedeno, že jedna vojenská přebytečná Dakota byla koupena za milion Kčs a že revize s úpravou vnitřku stála asi tři čtvrti milionu Kčs. Za tuto cenu by dnes nikdo v celém světě nekoupil dopravní letadlo kategorie Dakota. Proti nákupu dvaceti Dakot za 20 milionů Kčs se v tisku neozval ani jeden hlas.

Letos v zimě se naskytla příležitost koupit z přebytků americké armády lehká dvoumístní sportovní letadla Piper za cenu, která je v poměru k dnešním světovým cenám letadel přímo směšná: 27.500 Kčs. Po provedení revize a nalakování letounu vznikne prodejní cena 33.500 Kčs, ale i ta je stále ještě nízká. A teď si »poškozený« letecký průmysl vymohl padesátiprocentní clo na Piperů, takže prodejní cena stoupne asi na 50.000 Kčs. Co se má říci tomuto podivnému jednání leteckého průmyslu?

Co naše letecké továrny do dneška udělaly: Zlínské letecké továrny stavějí dále německé Bückery Bf 181, které se vyráběly za okupace, ve dvou provedeních, z 181 s německým motorem Hirth a z 281 s českým motorem Toma. Prodejní cena (jako ostatně u všech našich typů) nebyla oficiálně oznámena, bude však asi dost vysoká, poněvadž v soukromém vlastnictví je těchto strojů málo, hlavním odběratelem je armáda. Z vlastních konstrukcí sportovních letadel ukázali Zlínské pouze dvoumístní Z 22, který se však zatím nesmí vyrábět. Chocenská továrna Mráz vyrobila dvoumístní stroj Sokol, který se může měřit se zahraniční konkurencí — ovšem až na tu cenu. Soukromník ani aéro-

kluby by si toto letadlo nemohli za 400.000 Kčs koupit, proto muselo ministerstvo dopravy samo zadat objednávku desíti Sokolů asi za čtyři miliony Kčs. Prosím, srovnajte: deset Sokolů za čtyři miliony na jedné straně a dvě stě Piperů za pět a půl milionu na druhé straně. A přitom jsou neoprávněné námitky proti spolehlivosti Piperů. Z několika posledních havárií nestala se ani jedna s Piperem, nýbrž právě všechny se stroji Z 181 a Sokol; nebyly to však chyby strojů, nýbrž pilotů.

Pan F. S. přehání, uvádí-li, že »nákup 200 letadel pro naše aerokluby znamená »částečné zajištění« — t. j. nasycení potřeby asi na pět let«. Zájemců o Piperů bylo tolik, že se zdaleka na všechny nedostalo. Přišly-li by nyní naše továrny s typem, jehož cena by nepřesahovala 100.000 (což je však za dnešních poměrů v leteckém průmyslu téměř nemožné), našly by zájemců dost a dost. Tvrzení pana F. S., že »naš průmysl nebude mít po pět let u nás komu prodávat a že bude vyfazen«, dovoluji si označit za panikařské a urážející právě náš průmysl. Tento bude ovšem muset ještě nějakou dobu horečně konstruktivně pracovat, jelikož po »7 letech konstrukčního vývojového klidu za okupace« musí se velmi pilně přiučovat ze zahraničního pokroku.

Za přepjaté úzkostlivou starost o to, zda »uvedený nákup spadá do rámce výchovy leteckého dorostu, na kterém nám jedině může záležet«, se panu F. S. po přečtení jeho poznámky tento letecký dorost, který má z Piperů největší radost, asi pěkně poděkuje. Pro srovnání: dítě má jít do školy a dostane náhodou koupit učebnici počtu, která se jen o maličko liší od učebnice, předepsané panem učitelem. Nařídí otec dítěti, aby knížku zahodilo, a dá je zapsat do školy teprve, až po několika letech vyjde učebnice předepsaná? Kdepak, řekne dítěti, aby se učilo zatím podle učebnice, kterou dostalo, jen aby nezanedbalo drahocenný čas.

A ještě něco. nepoškodí náš letecký průmysl více to, že »nemůžeme vyrábět zásadně silná vojenská letadla vlastní konstrukce, chceme-li zachovat zásadu jednotné výzbroje s našim spojeným SSSR?« Nemůžeme si dovolit zakrňet v konstrukci vojenských strojů, v níž jsme měli tak krásné úspěchy před válkou. Ostatně pan F. S. podceňuje naše konstruktéry, myslí-li, že by nedovedli postavit vojenské letadlo, které by se u nás vyrábělo ve velkých seriích zároveň pro sovětské i naše letectvo.

V úctě

Dušan Simandl.

feuilleton

Ing. Vl. Louda

»Soudil jsem soudil - ale málo!«

Žil v celku pokojně jeden občan na pražském předměstí. Loňského roku se vrátil domů po pěti a půl letech koncentráky, kam se šťastnou náhodou dostal pro špionáž a svádění ke špionáži. Aby věděl, že národ skutečně uznává jeho utrpení, dostal teď výpověď ze svého podniku, poněvadž »My jsme si tady místa v podniku rozebrali dřív, než jsme obsadili podnik« — řekl mu pan národní správce na vysvětlenou.

»No, hochu,« povídá si ten postižený občan, »ty nejsi asi ten podzemní pracovník! Že tě zavřeli — za to můžeš asi ty sám, žeš něco dělat. A vůbec — jak ti to řekla ta slečna sekretářka toho pana národního správce? »To ta jste tam byl aspoň dobře ulitej v tom koncentráku?! — Co my jsme tady zkusili strachu!«

A ten občan se nedal ani tímto srdečným přijetím domova odradit a pustil se do práce — psal. Snad jste od něho také třeba něco četli. Ale na jméno nezáleží a on by se na mne hrozně mrazil, kdybych ho prozradil.

Ale stalo se něco mimořádného. Bylo to právě 27. října 1945, kdy ho honil pošťák, aby mu vlastnoručně odevzdal velkou úřední obálku. Roztrhl ji nedočkavě. Čte a očím nevěří! Vláda, slyš, vláda ho jmenuje předsedícím národního soudu. V uších mu zní; za přisedící národního soudu byli vybráni jen osvědčení vlastenci!

Chudák, začervenel se až po uši, nevěda, komu by měl poděkovat. Marně si lámal hlavu, jak právě jeho, obyčejného člověka, mohli takhle počtít, když přece tolik, ba tolik osvědčených vlastenců potkává denně. Leč pátral po onom strůjci marně.

I obrátil se na potaz k retribučnímu dekretu o národním soudu, kde v § 6 konečně našel: »Přisedící se-

nátů pro národní soud jmenuje vláda k návrhu ministra spravedlnosti ze seznamů, porízených zemskými národními výbory.»

»Zaplat Pán Bůh,« řekl si tento občan. Jen když to nebyla ani Národní fronta, ani politické strany.»

A po několika měsících zdánlivého klidu musel se zúčastnit slavnostního složení slibu ve velké porotní síni na Pankráci. Reflektory — vrčení filmových aparátů — blesky magnesiových bomb. Ano, podle svého nejlepšího vědomí a svědomí bude soudit — tak nějak zněla slavnostní formule slibu.

A zase čas plynul. Národní soud už soudil. Nedošlo na něj. — Snad už nedojde, myslil si.

Než chyba lávky! Došlo!

Ten občan byl povolán do senátu, před nějž byla postavena t. zv. protektorátní vláda. Bože, bože, zavzdychal si kolikrát, když po 47 jednacích dnů musel psáchat denně na Pankrac, aby učinil své povinnosti zadost.

Lidé mu záviděli. Taková čest! Nejvyšší lidový tribunál!

Teprve později, když už se měsíc s měsícem sešel, uslyšel od známých: »No, ani ti to nezávidíme. Je to těžká věc. Těžké bude rozhodování.«

Než, ten občan si říkal: »Těžké to bude, o to nic. Ale budeš soudit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí — tak jsi přece sliboval!«

Tomuto svému vědomí a svědomí přinesl i tu oběť, že ani nečetl v tyto dny noviny, jen aby si ty dva intelektuální instrumenty svého já zbytečně nezatěžoval. Slýchal jen, že v každých novinách je o tom procesu referováno jinak. Dokonce se prý tisknou i články, v nichž se soudí bez soudu. Čokonce prý i v rozhlase jsou takové přednášky, ba i v Národním shromáždění přišel tento proces na přetřes.

»Inu,« povídá si »zákony se musí přece respektovat i v lidové republice! Proto si je dáváme a jen proto je máme!«

Nic na něho v tyto dny nepůsobilo. Byl ke všemu hluchý. Jen pozorně sledoval, uvažoval, rozvažoval a kladl akt po aktu na váhy spravedlnosti.

A když národní prokurátor ve své závěrečné řeči se obrátil k soudcům z lidu jako k majestátu národa — jak výslovně prohlásil, zadumal se vyvolený občan nad tím celým případem ještě hlouběji.

Politický proces, historický proces — samé vznesené epitheton. Projdete do dějin, dějiny vás budou posuzovat a možná i soudit.

Útočí žaloba, útočí obhajoba, útočí stovky dopisů známých i neznámých pisatelů. Nálada se mění, napětí stoupá. Celý národ nedočkavě sleduje celý proces a tím více stoupá jeho zájem.

Je skončeno průvodní řízení o žalobě, o níž ještě před tím, než byla podána, jednala vláda. Vynesení rozsudku se odkládá nejprve na čtrnáct dní a pak znovu na dalších čtrnáct dní.

A občan slyší a pak se i dočte, že o procesu a o případném rozsudku jednala zase vláda. A nejen vláda, ale i Národní fronta, ba dokonce i předsednictva politických stran. Co kdo jednal, neví a ani netouží vědět, poněvadž mu v uších tím silněji a naléhavěji zaznívají slova slibu: »Podle svého nejlepšího vědomí a svědomí...«

Tak přichází konečně den závěrečné porady a skončeno hlasování. Den neobyčejně vážný. Ještě nebylo tak vážné nálady v té zimavé poradní síni za velkým porotním sálem! Ano, tu nade všemi visí těžká odpovědnost a každý si je jí vědom! Každý se snaží podle svého nejlepšího vědomí a svědomí...

Konečně je hotovo!

Zase reflektory, přeplněná síň, vrčení kinoaparátu, blesky magnesiových bomb — a rozsudek padá do ticha, na hlavy obviněných,

Všichni jsou vinni! Jen výše trestů je různá.

Tam za širokým stolem s předsedou v taláru s hermelínem, tam sedí majestát národa — jak řekl národní prokurátor! Tam sedí kolektiv lidí různého věku a různého povolání. Ten kolektiv se liší snad v náorech, neboť každý jeho člen se snaží vyhověti požadavku slibu: »Podle svého nejlepšího vědomí a svědomí...« Ale přece stejně, kolektivně nesou odpovědnost u vědomí, že i národ tuto jejich snahu uzná.

A ten občan, který z piedestalu majestátu národa sestoupil opět v prosté jeho řady, mne druhého dne po rozsudku potkal. — Byl zasmušilý.

Povídá: »Já vím, že se lidem nikdy a v ničem nezavděčís. Ale teď mám o jednu životní zkušenost víc. Víš, čeho je nám nejvíce zapotřebí? — Odnacisovat se! Odnacisovat, přáteli.«

A odcházel do šedi života — majestát národa...

listárna redakce

Spáná paměť. K mému psaní v »Dnešku« se rozepsala komunistická »Tvorba«. Nesouhlasí s mým názorem na odsun. Nutno konstatovat, že to, co jsem napsal k odsunu, je pro mne věc skončená, třeba bych měl ještě leccos říci. Byl jsem však požádán, abych, mohu-li, toto thema opustil. Nebylo mi řečeno, že dále nesmím projevít o odsunu své názory, nebylo nijakého kategorického imperativu; po určitých vysvětleních uložil jsem sám sobě nepsati. Jde však nyní o formu, jakou polemizuje »Tvorba«. Píše na příklad o bývalém redaktoru Michalu Marešovi, redaktoru »Prager Blattů«. Co to má znamenat? Chce snad říci, hle, pisatel v »Dnešku« je onen Mareš, který pracoval v »Prager Blattů«. Nezasvěcený čtenáři domyslí se, to byl nacistický list, tak takový je ten Mareš. To není onen Mareš, který pracoval dvacet let s »Rudým právem«, ne, to není on, který byl pražským redaktorem soudružské »Rovnosti«, spolupracovníkem »Halo-novin«, on je to bývalý redaktor »Prager Blattů«. Jde-li o indolenci, budiž odpuštěna. Na obálce »Tvorby« je uvedeno sedm jmen, pět tam jmenovaných dobře ví, kdo jsem a že jsem s nimi pracoval v těchže listech. — Pisatel, dopustil-li se věci nevědomky, budiž poučen: Nějaký »Prager Blatt« vůbec neexistoval. Před okupací vycházel v Praze deník »Prager Mittag«, list, vydávaný protihitlerovskými uprchlíky. Myslím, že jsem se ničím neprovinil, když jsem tomuto bojovníku proti hnědemu barbarství propůjčil na čtvrt roku své jméno jako odpovědný redaktor, poněvadž jim nemohl být občan zahraniční. Pak tu vycházel »Prager Tagblatt«, pokládány obecně za nejčtenější list. Nuže, k redakčnímu štábu tohoto listu jsem patřil přes dvacet let. K tomu se hlásím s hrdoostí. Ostatně jsem tam »byl se souhlasem strany a rudého tisku, jemuž jsem s »Tagblattů« poskytoval veskeré informace, jichž si pro svou chudobu nemohl zaopatřit. »Prager Tagblatt« již neexistuje a jeho redaktoři stihli též osud jako redaktoři »Rudého práva«. Přes dvacet obětí redaktorů »Tagblattů« stalo se kamarádů smrti se soudruhy z »Rudého práva« a »Halo-novin«. Ještě jich příležitostně vděčně vzpomenu, padli za vlast jako tak mnoho novinářů českých. To jest mé vysvětlení. Jinak mi není v tomto případě směřovatelné. Co o »Prager Tagblattů« píše poslední »Tvorba«, ale to, co píše Maxim Gorkij ve své biografii o Leninovi. Citátem z »Prager Tagblattů«, superlativní pochvalou tohoto listu ihned v prvých řádcích zahajuje svou knihu — tím je o »Tagblattů« řečeno vše. Bylo mi tít bý redaktorem tohoto statečného listu. Nebylo třeba tak trapných polemik, jako je tato. Ostatně otiskne-li mi »Tvorba« to, co »Dnešek«, pak není příčiny, abych do »Dnešku« psal to, co pokládám za nutné sdělit v nejryzejším úmyslu naší veřejnosti. Názorově jsem se vůbec nezměnil; ale formát redaktorů rudého tisku, s nimiž jsem po celá desetiletí v dělnickém tisku pracoval (na kteroužto etapu svého bojovníckého života neustále a s láskou vzpomínám), onen formát u porovnání s fasonou, jak jí projevují někteří nově zrození soudruzi v tisku nebo v úřadech — to bychom se těžko dohodli. — Zbývá ještě odpověď na otázku trochu infamní: koho chci svým psaním před odsunem zachraňovati. Nuže, od toho jsou zde úřady, aby »Tvorbě« otázku zodpověděly. Těch několik Němců, které bych rád zachránil, kdyby zde byli, ti již nejsou. Myslím na ony německé soudruhy, kteří se mnou stáli na hranicích roku 1938 jako dobrovolníci pro Československou republiku. Hitler s nimi nedělal nic jiného, než s námi, kdož jsme mu padli do ruky. Ti nepotřebují již odsunu a zachraňování. Z té doby pochází můj reportážní román z Chebska 1938, psaný přímo v osudné době. Rukopis je již přes rok v příhrádce Lumíra Čivrného. Ale nevyjde. Dnes ještě není možno vydati svědectví o tom, že byli také poctivi němečtí soudruzi, kteří položili životy pro nás. — A bývalým čtenářům, starým soudruhům, přátelský pozdrav.

Michal Mareš

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Ladislav Stehlík

KVETOUČÍ TRNKA

JOSEFU HOROVI

*Ty, která noci rozněžňuješ
seversky přibledlou —
ty, času mého sladké novoluní,
přicházíš ke mně tmou —*

*přicházíš jít v tiché pousmání
až k vešlejším mých snů,
ty, krásko dubnem
probuzených strání
výkřikem pramenů,*

*ty, domoviny mé tak věrně
sne na zápraží, nebo
ty v jara šatě měnivém,*

*dej odmyslet od své pěny
myšlenku na plod, na kořeny,
když plátkem květu steleš*

Ze sbírky téhož názvu.

NOVÉ KNIHY

Ernest Hemingway:

KOMU ZVONÍ HRANA

Rozsáhlým románem ze španělské občanské války vrcholí dílo Ernesta Hemingwaye, amerického romanopisce a žurnalisty, dobrovolníka první světové války, prvního novináře, který při invasi vstoupil na evropskou pevninu (z jedné z prvních invazních lodí) člověka s neobyčejně jemným a citlivým smyslem pro souměřitelnost lidstva, u Američana zvláště pozoruhodným. Napsal-li Franz Werfel ve své knize o zoufalém boji arménského národa proti turecké přesile historii čtyřiceti dnů malého národa, je práce Hemingwayova historií čtyř dnů národa velkého, a nejen historií národa, ale také znázorněním situace moderního člověka a jeho metafyziky. Hemingway žil ve Španělsku za války tři či čtyři roky jako válečný korespondent velkých amerických novin a za tu dobu pronikl hluboko do problémů španělských, do psychy španělského národa, tak jako dovede jen velký umělec. Ve čtyřech dnech, které dobrovolník, bojující na vládní straně, Američan Robert Jordan, prožije v horách, kde se spolu se španělskými partyzány chystá vyhodit do povětří důležitý most, rozvine autor bohatou a

Co nám činí ješitnost jiných nesnesitelnou je to, že zraňuje naši.

LA ROCHEFOUCAULD

krevnatou fresku tak španělskou, že na mnohých místech (třeba při vyprávění cikánky Pilar, o popravě fašistů) jako bychom viděli Goyu a jeho »Hrůzy války«. Autor chápe Španělsko jako zemi hluboké víry, kterou nedokázalo odstranit ani pochybené chování církve, katolicismu v těsné souvislosti s pověrou a jako ve všech zemích latinské kultury navazujícího a přejímajícího pohanství. Toto všechno je v knize obsaženo, ale autor jde ještě hlouběji a na pozadí španělského konfliktu vyslovuje i problémy, které zajisté nejsou jen španělské a které charakterisují nejen nedávnou válečnou dobu Evropy, ale také stav myslí evropského člověka v dnešním období míru, ohroženého skrytým zápasem interlantských ideologií. Ukazuje na rozpor mezi záměrem jednotlivce a jeho životem a postupem mechanismu, který přestává být jednotlivci a jejich záměry ovládnut. Mechanismus je vlastním pámem a jednou v chodu, nezastaví se, a ve svém uskutečňování ničí ty, kdož jej vyvolávají. Tak tragická je situace Jordana, který ví, že by bylo třeba zamýšlený útok zastavit, neboť je očekáván, ale nemůže, neboť úmysl přešel již do plánu, který nedokáže zarazit ani generál Goltz, jenž rovněž ví, že se útok musí skončit neúspěchem. Hemingway ukazuje pak vůdce, jimž nezáleží už na výsledku boje (intričky v hotelu Gaylord), ale na uplatnění jejich politických, strategických a ideologických zásad, kacíř modly a na příkladu komunistického vůdce Martyho ukazuje jejich škodlivost. Ale přesto, že ví, a zná pozadí, Jordan přece útok podnikne, přece bojuje a nezběhne. Nesouhlasí s komunistickou stranou, ale uznává její kázeň v této situaci nutnou, je to bojovník nevášnivý, nepathectický a nefanatický, který pocítil, že ve Španělsku zvoní hrana nejen španělskému lidu, ale celému civilisovanému lidstvu. Na postavách své knihy rozkresluje autor politické uvědomění lidí, proč kdo bojuje a zač a z těchto postav jasně vyplývá, že bojují nikoli za zlepšení svých hos-

podářských podmínek, ale za svobodu, tento pocit a vědomí nehmotné. A i to jest jeden z charakteristických aspektů dnešní i nedávné situace člověka. Čtyři dny Roberta Jordana a jeho druhů, toť celý život člověka, a láska je jediná, třebaš nedokonalá věčnost, která je mu dána.

Stylisticky spočívá celá kniha na napětím nabitým dialogu, není zde takřka popisů ani psychologisování a je to dialog tak dokonalý, že se nám při čtení zdá, jako bychom slyšeli. Toto dokonalé vyřešení otázek stylu a kompozice nechť je poučením pro autory českých románů z doby okupace — tady mohou vidět, jak se chová a mluví člověk v boji a v těžkých životních situacích, že totiž neříká »vzhůru« a »teď nadešla naše chvíle« nebo »vzešlo nám slunce«, ale brání se a vyhýbá každé frázi. A příznačné je také, že mladý komunista Joaquín umírá s Otčenášem na rtech, když před tím poznal planost revolučních hesel v hodině smrti. Domníváme se, že každý český čtenář by měl číst tuto knihu, hluboce lidskou a opravdovou, která říká, jak to bylo ve Španělsku i jak to je teď. Překlad dobrý, až na některá silnější místa, pro něž však nestačí český slovník silných výrazů.

(Vydal Fr. Borový, 155 Kčs.)

Přetisk ze Svobodného slova.

Ladislav Stehlík:

KVETOUČÍ TRNKA

O autoru této kouzelné a hudební lyriky, plné jemných obrazů a obrátů napsal u příležitosti jeho debutu F. X. Šalda ve svém Zápisníku: »Jeho poesie je sice křehká, ale za to velmi intenzivní a vytepaná do křišťálové čistoty a ryzosti, nová to transpozice motivu máchovského zmaru a máchovské nicoty do tóniny velmi rafinované, ale také velmi důsledné: kus radostně čistě práce.«

Kvetoucí trnka vyšla po prvé před desíti lety a vyvolala velikou, zasluženou pozornost kritiky i čtenářů.

Autor této poesie, plně bohatého kouzla hudebního, je z rodu těch básníků, kteří by mohli být důkazem, jak velké dědictví Máchovo přechází s pokolení na pokolení jako nezczitelný vzácný dar. Stehlíkovo vidění země, přioděné chudým hávem jív, olší a kvetoucích trnek, má v sobě něco z dětského úžasu před zárukou přírody. Jeho lyrika postihuje citlivým zrakem a jemnou melodičností kouzlo české krajiny a její duchovní podstatu. Každý verš z Kvetoucí trnky je plný hudby a obrazivé síly. Čtenář je unesen křehkostí básnického slova, plachou přesností jakoby rozezvucelou věkami a listím. Stehlík zakotvil bezpečně v jihočeské krajině jako básník a lyrik, harmonisující její tvárnost i osud do typické, teskně hlubinné melodie. V těchto dnech vyjde Kvetoucí trnka v nakladatelství Fr. Borový již ve třetím vydání, přepracovaném a rozšířeném o nové básně. Nové vydání je vyzdobeno frontispicem Karla Svobolinského, který nakreslil také obálku. Cena brožovaného výtisku je 60 Kčs.

Z BAJEK KARLA ČAPKA

Odkaz

Co nemůžeš udělat sám, pokaz to aspoň tomu druhému!

Vůdce

Přírodní síly budou od nynějška podřízeny mrš. Narizuju všem tělesům kolmý pád!

Písmeno E

Zrušit ostatní písmena a nechat jenom E: to by pak byly básně!

Plevel

Tomu říkáte veliký strom? Koukejte, vždyť má jednu větvičku suchou!

Občan

Zatracená vláda! Už zase mně nehodí doutník!

Pekař

Říkám, zdražit housky a všechno ostatní zlevnit; a bylo by po krizi.

Anonym

Člověk má svou čest. Pod svým jménem bych to nepsal.

Literát

Copak nestačí, že já píšu knihy?

V redakci

Tady je zpráva, že se našel lék proti dýmějovému moru. Nevíte, je naše partaj pro mor nebo proti?

Mezinárodní právo

Co nejde udělat legálně, dá se udělat z důvodů prestižních.

Diplomat

Mezinárodní právo? To je vždycky to, co porušují ti druzí.

Spisovatel

S válkami už je konec. Právě jsem připojil svůj podpis k protestu proti válčení.

Kuna v kurníku

Když mne to vejce tak drže provokovalol

Myš

Hele, kočka chytla vrabce! To už se my myši nemáme čeho bát.

Noviny

Pravda je jen to, co je v zájmu naší strany.

Z chystané knihy „Bajky a podpovídky“.

M. Gorkij v Jugoslavii. Bělehradské nakladatelství »Kultura« vydalo jako pátý svazek serie »Velcí lidé a jejich díla« knihu A. Roskina »Život Maxima Gorkého«. Roskinova kniha líčí život geniálního umělce, největšího mistra moderní novorealistické literatury, od dob jeho dětství až do jeho smrti. — Současně nakladatelství »Kultura« vydalo u příležitosti desátého výročí smrti tohoto spisovatele první knihu »Sebraných spisů Maxima Gorkého«. Tato první kniha obsahuje jeho literární práce z r. 1892—97 a většina z nich vychází po prvé v srbschorvatském překladu. K. i.

Francouzské literární novinky. Nakladatelství Pierre Seghers vydalo ve své knižnici »Básníci dneška« výbor z díla Lautréamontova. Výboru předchází rozsáhlejší úvaha Philippa Soupalta a uzavírá její biografie a bibliografie. Právě tato knížka dokumentuje nedostatek pramenů, vízích se k Lautréamontovu dílu i osobnosti. — Nakladatelství Sagittaire začalo vydávat novou knižnici »L'heure nouvelle«. Jako první svazek vyšla úvaha Marthe Robertové »Úvod k četbě Franze Kafky«. Drobná studie

je doplněna některými povídkami, které vyšly souborně v knize »Popis boje«. — Cervencové číslo Aragonovy revue »Europe« přináší především zajímavou stať J. R. Blocha, věnovanou Erenburgovi. Bloch v ní líčí Erenburga jako jednoho z největších tvůrců přátelství dnešního SSSR k Francii. Českého čtenáře zaujme Aragonova kritika díla Pierre-Emmanuela. Není to jen proto, píše Aragon, že v díle Emmanuelově je vysloveno několikrát jméno Praha, ale hned, jakmile je začnete číst, vytane vám myšlenka na toto město. Žádné jiné město, žádné jiné prostředí nemůže být Emmanuelovi bližší. Je v Emmanuelovi veliký barokní styl, který připomíná Sv. Vít Hradčany, Loretánskou kapli. Pro zářijové číslo oznamuje »Europe« studii Jana Mukařovského »O dnešní české orientaci«. — Poslední číslo týdeníku »Etoile« uvádí zajímavý článek Ribemonta-Dessaigne u příležitosti třicátého výročí zrození dadaismu. Vzpomíná na zrození této poesie, vyšlé z války, konstatuje Ribemont-Dessaigne, že žádné podobné nezniklo po této válce a že dnešní svět žije fakticky bez

poesie. Ve stejném čísle píše Julien Benda o moderním racionalismu. Svou stať uzavírá konstatováním, že dnešní racionalismus se musí vyrovnat s mnohými novými skutečnostmi. René Lalou vydává znovu své překlady »Poevých úvah o poesii«. Tyto studie, vydané Charlotem, jsou stále aktuální, a právě dnes, v době naprosté nejistoty o novou poesii a v době rozpadu celé literatury staré, přináší mnoho podnětného. Jen zdánlivě je Poe idealista, v jeho formulaci krásy jako žízň, tedy faktoru absolutního, je mnoho pozoruhodného.

K. i.

Charvátský spisovatel Viktor Car-Emin vydal nový román »Danuncijsada«. Ve formě historického románu zpracoval známý charvátský spisovatel Viktor Car-Emin úplné vylíčení dobrodružného obsazení Rijeky předchůdcem italských fašistů Gabrielem D'Annunziem. Tomuto dějinnému fragmentu dal spisovatel důstojný umělecký rámeček. Kniha splní své poslání zvláště dnes, kdy se znovu jedná o těchto slovanských zemích, o něž Viktor Car-Emin svým literárním dílem bojuje už od dob starého Rakousko-Uherska. K. i.

Vyhovujíc stálým a naléhavým žádostem vydalo nakladatelství Fr. Borový druhé, rozšířené vydání

londýnských rozhlasových projevů

JAROSLAVA STRÁNSKÉHO

HOVORY K DOMOVU

Kniha, jejíž celý náklad byl před rokem v několika dnech rozebrán, vychází obohacena o první londýnský projev, který v době prvního vydání nebyl ještě k dispozici. Zajistěte si druhé vydání této krásné knihy, která je vzácnou syntesou kritiky časových problémů a hlasatelství věčných humanitních ideálů, včas u svého knihkupce.

Cena brož. Kčs 100.—, váz. Kčs 130.—.

Rusky od Rusů, anglicky od Angličanů

dopolední - odpolední - večerní kursy

Spolek pro povznesení vzdělání, Praha I,

REVOLUČNÍ 15 - Telefon 604-24

Literatura a mluvnice ke zkouškám. — Vyučují rodilí Rusové a Angličané s univ. vzděláním.

Odpo. a več. kursy FRANCOUZŠTINY.

Nové kursy od 15. září.

ZNAČKA JEMNÝCH BONBONŮ

RaRa

Novou cestu
k nákupu

